
**M
EER
MOGEL
IJK MAKEN**

**STUDEREN MET EEN
FUNCTIEBEPERKING IN
HET HOGER ONDERWIJS**

**ADVIES
COMMISSIE
MAATSTAF**

Meer mogelijk maken

Studeren met een functiebeperking in het hoger onderwijs

Advies van de Commissie Maatstaf

Samenstelling commissie Maatstaf

Voorzitter

- > **mevrouw A. M. Vliegthart**

Leden

- > **de heer prof. dr. F. Leijnse**
- > **mevrouw prof. dr. P.L. Meurs**
- > **de heer prof. dr. T. Sminia**

Waarnemers

- > **de heer drs. R.W. van Pelt (handicap + studie)**
- > **mevrouw R. Wognum (Jopla, platform voor studenten met een handicap)**
- > **mevrouw J.M.W. Heppe (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)**
- > **de heer mr. B.J.L. Derks (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)**

Secretaris

- > **mevrouw drs. G. Visser MCM (ZonMw)**

Voorwoord

In de afgelopen jaren is herhaaldelijk vastgesteld dat de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking verbeterd moet worden. De commissie Maatstaf is gevraagd de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap te adviseren over het verbeteren van de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor deze doelgroep.

De commissie vindt het maatschappelijk nuttig, nodig én realiseerbaar om 'meer mogelijk te maken' voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs. Het succesvol doorlopen van een studie is voor alle studenten van belang, maar voor diegenen met een functiebeperking vormt het nog meer het bewijs van wat hij/zij kan. Het versterkt het zelfvertrouwen en is een belangrijke basis voor zelfstandigheid en zelfredzaamheid en daarmee voor participatie in de samenleving. Met een einddiploma van het hoger onderwijs nemen tevens de kansen op de arbeidsmarkt toe. Dat is in de eerste plaats van belang voor de studenten zelf, maar ook voor de overheid, instanties en de economie. Dus eigenlijk voor iedereen.

In het voorliggende rapport geeft de commissie adviezen die gericht zijn op het slechten van barrières die het hoger onderwijs nog kent voor studenten met een functiebeperking. En dat zijn er nog te veel. De onderwijsinstellingen dienen het beleid ten aanzien van studeren met een functiebeperking beter vorm te geven en de ingezette richting van de afgelopen jaren uit te bouwen en te verbeteren. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zal de kaders en de randvoorwaarden ten aanzien van de kwaliteit van onderwijs voor studenten met een functiebeperking beter moeten borgen. Aan de studenten de opdracht om de kansen te pakken die met het voorgestelde beleid ontstaan en ook hun bijdrage te leveren om meer succes mogelijk te maken.

Margo Vliegthart

Voorzitter commissie Maatstaf

Den Haag, maart 2010

INHOUD

Voorwoord 4

Inhoudsopgave 5

1 Inleiding

- 1.1 Context 7
- 1.2 Vraagstelling 9
- 1.3 Uitgangspunten 10
- 1.4 Verantwoording 11

2 Studeren met een functiebeperking aan het hoger onderwijs

- 2.1 De doelgroep nader bekeken 13
- 2.2 Studeren: de instroom 15
  - 2.2.1 Toelichting 15
  - 2.2.2 Knelpunten 17
- 2.3 Studeren: de doorstroom 17
  - 2.3.1 Toelichting 17
  - 2.3.2 Knelpunten 22
- 2.4 Studeren: de uitstroom 23
  - 2.4.1 Toelichting 23
  - 2.4.2 Knelpunten 24
- 2.5 Bestuurlijke prikkels 24
  - 2.5.1 Toelichting 24
  - 2.5.2 Knelpunten 26

3 Advies en aanbevelingen 27

4 Afronding 47

Bijlagen

- 1 Instellingsbesluit Commissie Maatstaf 52
- 2 Geraadpleegde personen 56
- 3 Toezeggingen ministerie OCW inzake het studeren met een functiebeperking 58
- 4 Geraadpleegde literatuur 60

Arjan is een student met een talent. Hij is topsporter. Zijn talent roept bewondering op. Deuren gaan open en voorzieningen worden ingezet om zijn talent verder te ontwikkelen. De hogeschool is trots op Arjan. Met regelmaat wordt hij ingezet om publiciteit te genereren voor het aantrekken van nieuwe studenten.

Tjeerd studeert aan dezelfde opleiding. Ook hij is talentvol, maar iedereen ziet als eerste zijn blindegeleide hond. Voorzieningen om zijn studie mogelijk te maken zijn geen vanzelfsprekendheid. Tjeerd heeft inmiddels een halfjaar studievertraging opgelopen en meerdere teleurstellingen moeten incasseren voordat de faciliteiten (deels) voor hem geregeld waren.

Eerlijk? Nee! Kan dit anders? Ja!

- 1 Motie van het lid van der Vlies, Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 410 nr. 13
- 2 Ministerie van OCW, Plan van aanpak 'Terugdringing belemmeringen in het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking', Tweede Kamer, 2004-2005, dossiernummer 29 410 nr. 31
- 3 handicap + studie, Rapportages Plan van Aanpak, september 2009.

1.1 Context

Inleiding

De kwaliteit van het onderwijs en de continue aandacht voor de verbetering is een terugkerend onderwerp op de diverse agenda's van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en onderwijsinstellingen. Kwaliteitsverbetering gericht op de inhoud staat veelal voorop, daarentegen is ook de mate van de toegankelijkheid en de studeerbaarheid een belangrijke indicator van de kwaliteit van het onderwijs. Uit de praktijk blijkt dat het hoger onderwijs niet voor alle studenten even toegankelijk is. Ondanks alle inspanningen en de inzet van middelen in de afgelopen jaren is studeren met een functiebeperking aanzienlijk lastiger dan studeren zonder functiebeperking. Studenten komen diverse knelpunten tegen die belemmerend werken voor hun studievoortgang en die in het uiterste geval zelfs leiden tot studie-uitval. De commissie Maatstaf is door de minister van Onderwijs gevraagd te adviseren op welke wijze de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking verbeterd kan worden.

Terugblik

De belemmeringen die studenten met een functiebeperking ervaren in het hoger onderwijs vormen al enkele jaren een punt van aandacht binnen de politiek. Als reactie hierop startte het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in 2004 het programma Impuls om het relatief hoge uitvalpercentage van gehandicapten en chronisch zieken omlaag te brengen¹. Vanaf 2005 zijn aanvullende onderzoeken uitgezet om meer concrete kennis te vergaren over de omvang van de problemen en naar de effecten van genomen maatregelen. Aan handicap + studie is in 2006 subsidie verleend om een communicatiestrategie uit te voeren gericht op het studeren met een functiebeperking. In het traject werd informatie verstrekt aan studenten en instellingen over hulpmiddelen en voorzieningen. Ook waren er activiteiten gericht op meer positieve algemene beeldvorming en op het geven van voorlichting over de Wet gelijke behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte. Eveneens is in 2006 de aftrap gegeven voor het Plan van aanpak 'Terugdringing belemmeringen in het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking'. Dit moest leiden tot een verbetering van instellingsbeleid ten aanzien van studenten met een functiebeperking². Na afloop van het subsidieprogramma Plan van aanpak heeft handicap + studie in 2009 de best practises geïnventariseerd en gebundeld uitgebracht³.

4 Inspectie van het Onderwijs, Onbelemmerd studeren, 2009

5 Risbo/SEOR, Studeren met een functiebeperking, 2009

6 Ministerie van OCW, Plan van aanpak 'Terugdringing belemmeringen in het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking', vergaderjaar 2004-2005, dossiernummer 29 410 nr. 31

In overeenstemming met de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte hadden alle beleidsinterventies ten doel instellingen te stimuleren en te ondersteunen, zodat zij studenten met een functiebeperking doeltreffende aanpassingen en voorzieningen kunnen bieden en de onderwijssituatie voor hen meer gelijkwaardig wordt gelijk aan de overige studenten.

In 2009 heeft de Inspectie van het Onderwijs een rapportage opgesteld over de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking⁴. In haar rapport heeft de Inspectie gebruik gemaakt van de bevindingen uit het onderzoeksrapport van het instituut Risbo/SEOR⁵. Onderdeel van het rapport van de Inspectie is een referentiekader bestaande uit voorwaarden waaraan voorzieningen en onderwijsmogelijkheden voor studenten met een functiebeperkingen dienen te voldoen. De Inspectie is ook nagegaan in welke mate de bekostigde hbo- en wo-instellingen in Nederland aan deze voorwaarden voldoen.

Samenvattend kan gesteld worden dat de nodige inspanningen zijn gepleegd om het studeren in het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking te verbeteren. Zowel op politiek- en beleidsniveau als op instellingsniveau. Het streven om tot een gelijkwaardiger uitgangspositie voor deze studenten te komen in vergelijking tot de reguliere studenten is echter nog in onvoldoende mate behaald.

Wettelijke kaders

Het hebben van een functiebeperking betekent niet automatisch dat het studeren erdoor belemmerd hoeft te worden. Voorzieningen, aanpassingen en hulpmiddelen kunnen (een deel van de) belemmeringen ondervangen of verminderen.

In het overheidsbeleid is het uitgangspunt dat de instellingen in het hoger onderwijs de spil zijn rond het treffen van doeltreffende aanpassingen en voorzieningen voor studenten met een functiebeperking. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap kan zonodig op de voorwaarden daarvoor worden aangesproken binnen de kaders van zijn (stelsel)verantwoordelijkheid voor toegankelijkheid, kwaliteit en efficiency⁶.

Daarnaast is de verplichting tot het treffen van voorzieningen en aanpassingen vastgelegd in verschillende wettelijke kaders:

- > Op basis van de *Wet gelijke behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte (WGBH/CZ)* is het voor instellingen verboden onderscheid te maken bij het verlenen van toegang tot het onderwijs, het aanbieden van onderwijs, het afnemen van toetsen en bij het afsluiten van onderwijs. De *WGBH/CZ* verplicht instellingen doeltreffende aanpassingen door te voeren voor studenten met een functiebeperking, tenzij dit een onevenredige belasting vormt voor de instelling.

- › De *Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW)* schrijft voor dat een instelling in het onderwijs- en examenreglement moet vermelden op welke wijze lichamelijke en zintuiglijke gehandicapten redelijkerwijs in de gelegenheid worden gesteld tentamens af te leggen. Ook verplicht de WHW de instelling tot het treffen van voorzieningen voor financiële ondersteuning van studenten die vertraging oplopen door hun functiebeperking.
- › In de *Wet op de Studiefinanciering* zijn extra financiële voorzieningen getroffen voor studenten met een functiebeperking, zoals de mogelijkheid van een extra jaar studiefinanciering en de verlenging van de diplomatermijn.
- › Voor de fysieke toegankelijkheid van gebouwen kan naast de werking van de WGBH/CZ nog gewezen worden op de normen voor toegankelijkheid voor nieuwe gebouwen in het Bouwbesluit en de normen voor het Internationaal ToegankelijkheidsSymbool (ITS).

Stephan, student Rechten.

I*N DE GANGEN van mijn hogeschool zitten zeer zware deuren met als doel de brandveiligheid te bevorderen. Deze deuren vormen voor mij echter een groot probleem want door mijn spierziekte is het praktisch onmogelijk om tegelijkertijd een zware deur te openen en vooruit te rollen. Nu moet ik altijd hulp vragen. Door de deuren te automatiseren of te voorzien van een knop zou ik zonder hulp naar de collegezaal kunnen.'*

1.2 Vraagstelling

De commissie Maatstaf heeft als opdracht een advies uit te brengen aan de minister⁷. Daarvan maken deel uit:

- a. een eerste maatstaf die dient als referentiekader voor de producten, diensten en voorzieningen die instellingen voor hoger onderwijs moeten bieden om studenten met een functiebeperking redelijk en adequaat te kunnen helpen;
- b. een oordeel over de mate waarin aan de onder a genoemde maatstaf wordt voldaan in het Nederlandse hoger onderwijs op grond van de beschikbare informatie;
- c. een advies over het te kiezen of aan te passen beleidsinstrumentarium, binnen het huidige financiële begrotingskader en binnen de bestuursrol.

Met de commissie is afgesproken dat zij zich voornamelijk baseert op bestaande onderzoeksresultaten en in principe geen eigenstandig onderzoek uitvoert. In het eerder genoemde rapport van de Inspectie van het Onderwijs is een referentiekader opgenomen dat beschikbaar is gesteld aan de commissie voor het opstellen van de 'maatstaf' (deelvraag a).

1.3 Uitgangspunten

De volgende denkbeelden zijn van invloed geweest op het uiteindelijke advies:

Inclusief beleid

De afgelopen jaren is sprake van een toenemende diversiteit onder studenten. Door het voeren van 'inclusief beleid' kunnen instellingen in hun beleid met dit maatschappelijke gegeven rekening houden. Ten aanzien van studenten met een functiebeperking betekent dit dat in alle fasen van de beleidscyclus en op alle niveaus in de uitvoering van het beleid rekening moet worden gehouden met verschillen in mogelijkheden, zodat studenten met en zonder functiebeperking op een gelijkwaardige wijze in staat zijn onderwijs te volgen. Veel algemene maatregelen gericht op flexibilisering, begeleiding en maatwerk zijn goed voor alle studenten maar zijn met name voor deze doelgroep zeer wezenlijk.

Is een onderwijsinstelling hierop onvoldoende is ingesteld, dan komt de toegankelijkheid en de studeerbaarheid van het onderwijs, met name voor studenten met een functiebeperking in het gedrang. Er is de afgelopen jaren weliswaar meer aandacht voor gekomen, maar de ervaring leert dat deze groep geconfronteerd wordt met een ongelijke positie en een zwaardere studiebelasting. De eigen functiebeperking kan belemmeringen geven, maar daarbij opgeteld komen de hindernissen die o.a voortkomen uit de wijze waarop het onderwijs is georganiseerd, Om tot een meer gelijkwaardige uitgangspositie te komen voor deze studentengroep in vergelijking met de reguliere studenten is het aanbieden van passende voorzieningen en maatregelen vanuit de instelling en de overheid een noodzaak.

De commissie is voorstander van inclusief beleid waar mogelijk, want veel algemene maatregelen gericht op flexibilisering, begeleiding en maatwerk zijn goed voor alle studenten, maar voor deze groep echt wezenlijk. De commissie acht het echter onvermijdelijk dat er in aanvulling daarop ook specifiek beleid is voor studenten met een functiebeperking.

Denken in talenten

Nog te vaak staat bij studenten met een beperking de handicap voorop en worden de talenten waarover zij beschikken onvoldoende onderkend en ontwikkeld, wellicht omdat het niet voor mogelijk wordt gehouden. Er is veel meer succes mogelijk dan nu wordt gerealiseerd, zowel voor het individu, de instelling en de maatschappij.

De uitdaging is een praktijk- en onderwijscultuur te creëren waarin wordt uitgegaan van de talenten van iedere individuele student, ongeacht de beperking en het creëren van de voorwaarden voor talentontwikkeling. Door studenten niet langer aan te spreken op wat zij niet kunnen, maar op de mogelijkheden die er wel zijn en door een actief beleid ter zake kan een kentering optreden in de terughoudendheid die (een deel van de) studenten hebben om hun functiebeperking kenbaar te maken.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid

Tenslotte acht de commissie het van belang dat het vraagstuk van de toegankelijkheid en de studeerbaarheid van het onderwijs benaderd wordt vanuit de maatschappelijke verantwoordelijkheid van overheid en onderwijsinstellingen. Het kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven heeft meerwaarde voor ons allemaal. De commissie is ervan overtuigd dat deze insteek de boventoon moet voeren als het gaat om het treffen van voorzieningen en aanpassingen voor studenten met een functiebeperking.

1.4 Verantwoording

Voor het opstellen van het advies heeft de commissie, zoals haar gevraagd is, zich gebaseerd op bestaande informatie. De commissie heeft gebruik gemaakt van recente rapportages van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Inspectie van het Onderwijs, diverse onderzoeksinstituten en handicap + studie. Om zich een oordeel te vormen over de ervaren knelpunten is gesproken met decanen en begeleiders van diverse onderwijsinstellingen, met studenten met een functiebeperking en met diverse vertegenwoordigers van organisaties die actief zijn in het onderwijsveld en met belangenbehartigers voor mensen met een handicap of chronische ziekte. Tijdens de afronding van het advies is een tweetal gespreksrondes georganiseerd, met decanen/studiebegeleiders en studenten. Hierin is het advies van de commissie getoetst aan de praktijk. Eveneens is het conceptadvies besproken met de voorzitters van de HBO-Raad, de VSNU, de NVAO en de hoofdinspecteur hoger onderwijs.

Leeswijzer

In deze rapportage zijn de hindernissen bij het studeren met een functiebeperking vanuit het perspectief van de studenten en de decanen c.q. begeleiders het vertrekpunt. De bevindingen zijn geclusterd naar het proces van de instroom (als studenten zich oriënteren op de studie), de doorstroom (als studenten de studie volgen) en de uitstroom (als de studenten de studie afronden), zie hoofdstuk 2.

De commissie heeft vervolgens gezien op welke wijze de geconstateerde knelpunten kunnen worden opgelost binnen het beleidsinstrumentarium van de overheid en instelling. Daarbij heeft de commissie dankbaar gebruik gemaakt van het door de Inspectie van het Onderwijs opgestelde rapport 'Onbelemmerd studeren'. Het rapport wordt in hoofdstuk 3 afgesloten met het advies van de commissie Maatstaf.

Studeren met een functiebeperking aan het hoger onderwijs

1 Ministerie van OCW, Kennis in kaart, 2008

2 ResearchNed, Studentenmonitor 2007, 2009

2.1 De doelgroep nader bekeken

Omvang

Diverse onderzoeken laten verschillende uitkomsten zien wat betreft het aantal studenten met een functiebeperking die studeren aan het hoger onderwijs. De percentages lopen uiteen van 8,1% tot 16%. De verschillen kunnen worden verklaard doordat de diverse onderzoeken door de tijd heen zijn doorontwikkeld op vraagstellingen, definities en onderzoeksmethoden. De uitkomsten zijn dus niet vergelijkbaar. Ook speelt een rol dat niet iedere student met een functiebeperking zich wil registreren en dit alleen doet als het studeren problemen gaat geven. Dit meldingsprobleem doet zich voor op landelijk niveau bij de uitgevoerde onderzoeken en nog sterker voor op instellingsniveau bij de inschrijving.

Voor een indicatie van de omvang van de doelgroep heeft de commissie zich gehouden aan de cijfers die door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)¹ gehanteerd worden en die ontleend zijn uit de Studentenmonitor 2007². Dit is het meest omvangrijke onderzoek. Aangegeven wordt dat circa 8% van de totale studentenpopulatie in het hoger onderwijs belemmeringen ondervindt tijdens de studie vanwege een functiebeperking. Dit percentage komt overeen met een aantal van ongeveer 47.000 studenten met een functiebeperking die studeren aan het hoger onderwijs.

Functiebeperking

Er is een grote variatie aan functiebeperkingen, uiteenlopend van motorische, visuele en auditieve beperkingen, tot leerstoornissen (waaronder dyslexie en discalculie), ontwikkelingsstoornissen, chronische medische aandoeningen en psychische beperkingen. De commissie is zich bewust van de discussies rondom het begrip functiebeperkingen in relatie tot de definitie van stoornissen, handicaps en beperkingen. Voor haar advies focust de commissie zich op het borgen van de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het onderwijs voor mensen met een handicap of chronische ziekte, ongeacht de precieze aard of oorzaak van de aandoening. Dit in lijn met de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte.

Opvallend is dat de meest genoemde beperkingen vooral beperkingen zijn die op het eerste oog niet zichtbaar zijn en dus niet direct herkend worden. Beperkingen die zichtbaar zijn worden vlotter geaccepteerd als het gaat om

3 In de bijlage 'geraadpleegde literatuur' staan de diverse onderzoeken opgenomen. Het onderzoek van Risbo/SEOR is o.a. een belangrijke bron.

4 Risbo/SEOR, Studeren met een functiebeperking, 2009.

5 ResearchNed, Studie-uitval in het hoger onderwijs; achtergrond en oorzaken, 2008

6 Broek, A. van den, Studentenmonitor 2007, juni 2009

het toewijzen van middelen en voorzieningen. Diverse regelingen en wetten gaan uit van de 'zichtbare beperkingen' (zoals de visuele- en lichamelijke handicaps). De 'niet-zichtbare' beperkingen worden veelal uitgesloten.

Probleemverkenning

Mede onder invloed van de Wet gelijke behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte en door de OCW-stimuleringsprogramma's is de belangstelling en aandacht voor het studeren met een functiebeperking de afgelopen jaren toegenomen. De vraag rijst of dit nu toereikend is vanuit het perspectief van de student.

Uit de verschillende onderzoeken³ blijkt dat studenten knelpunten ervaren die enkele jaren geleden ook al zijn geconstateerd en mede aanleiding waren voor de OCW-stimuleringsprogramma's. In grote lijnen geven alle onderzoeken uit voorgaande jaren aan dat studenten met een functiebeperking een hogere studie-uitval kennen, meer studievertraging oplopen en een zwaardere studiebelasting ervaren in vergelijking met studenten zonder beperking.

Worden de onderzoeken erop nageslagen dan blijkt het lastig te zijn om over een langere periode eenduidige cijfers en conclusies te trekken over de knelpunten. Zoals in een eerdere paragraaf al is aangegeven, worden in de onderzoeken telkens andere indelingen gebruikt waardoor ze moeilijk vergelijkbaar zijn.

- > Volgens het onderzoek van Risbo/SEOR (2009)⁴ is in het HBO het uitvalpercentage voor eerstejaarsstudenten met een functiebeperking ruim 23% afgezet tegen 17% van de studenten zonder een beperking. In het WO is het uitvalpercentage voor eerstejaarsstudenten met een functiebeperking 12% afgezet tegen bijna 9% van de studenten zonder een functiebeperking. In hetzelfde onderzoek wordt aangetoond dat studenten met een functiebeperking minder credits behalen dan studenten zonder functiebeperking (34,75 versus 36,95 credits).
- > In een onderzoek van ResearchNed (2008)⁵ ligt het uitvalpercentage in het hoger onderwijs op 12% voor personen met een handicap en zonder handicap op 7%. Conclusie is dat personen met een handicap, (chronische) ziekte of andere beperking proportioneel meer voorkomen onder de groep studiestakers en deze studenten meer risico lopen voortijdig hun studie te staken.
- > In de Studentenmonitor 2007 (2009)⁶ wordt gesteld dat studenten met een functiebeperking in vergelijking met studenten zonder een handicap:
  - een lagere studievoortgang hebben;
  - meer inspanning per studiepoint moeten leveren;
  - een hogere studie-uitval kennen.

7 Tijdens de gespreksronde gaven de studenten aan dat het vermelden van een contactpersoon die hun vragen adequaat kan beantwoorden of hen kan doorverwijzen naar een deskundige, minstens zo belangrijk is als het beschikbaar stellen van allerlei voorlichtingsmateriaal.

8 Risbo/SEOR, Studeren met een functiebeperking, 2009

9 Het World Wide Web Consortium (W3C) ontwikkelt technische standaarden voor webpagina's en digitale (leer) omgevingen. Voor websites zijn de internationale richtlijnen (Web Content Accessibility Guidelines) uitgewerkt naar Nederlandse richtlijnen in het waarmerk drempelvrij.nl, voorheen de Drempels Weg Toetsing. Voor de digitale (leer) omgeving zijn alleen de internationale richtlijnen beschikbaar.

Als redenen waarom de handicap of functiebeperking leidde tot uitval werd aangegeven: studeren is fysiek onmogelijk geworden (82%), de opgelopen vertraging demotiveerde (39%), de instelling hield onvoldoende rekening met de beperking (25%).

Er zijn geen cijfers voorhanden over het aantal studenten met een functiebeperking dat de studie afrondt en binnen welke studieduur. Op basis van de gegevens over de studie-uitval en de studievertraging komt het aantal studenten met een functiebeperking met een einddiploma hoogstwaarschijnlijk ook lager uit in vergelijking met studenten zonder een functiebeperking.

2.2 Studeren: de instroom

2.2.1 Toelichting

Voorlichting en informatie

Tijdens het oriënteren op een studie maken studenten gebruik van open dagen, websites, netwerkstructuren, brochures en adviesgesprekken om een passende studie te kiezen die aansluit bij hun mogelijkheden en idealen. In deze fase willen studenten met een functiebeperking al weten welke voorzieningen er zijn ter ondersteuning van het studieproces en bij wie daarover nadere informatie verkregen kan worden⁷. Als er voorlichtingsmateriaal over het studeren met een functiebeperking beschikbaar is, wordt het door de studenten als een positief signaal gezien dat de instelling openstaat voor studenten met een functiebeperking. Studenten ervaren daardoor minder schroom om kenbaar te maken dat er wellicht sprake is van een functiebeperking.

Echter, slechts een derde deel van de studenten met een functiebeperking geeft aan tevreden te zijn over de informatievoorziening vanuit de instellingen. In hetzelfde onderzoek geven studenten aan dat een verkeerde studiekeuze tezamen met de belemmeringen die studenten ondervinden bij de studie door hun functiebeperking de belangrijke argumenten zijn voor het afbreken van de studie⁸.

In het verlengde hiervan is het van belang dat informatiemiddelen, bijeenkomsten en gebouwen toegankelijk zijn voor de groep studenten met een functiebeperking. Toegankelijk in de fysieke zin zoals de bereikbaarheid van het gebouw, bewegwijzering voor de zalen en de aanwezigheid van faciliteiten zoals prikkelvrije rustruimtes en toiletten. Maar ook websites en andere informatiesystemen zijn belangrijke instrumenten die toegankelijk moeten zijn voor studenten als het gaat om informatie inwinnen, zeker in een tijd waar de digitalisering toeneemt. Voor het bevorderen van de digitale toegankelijkheid zijn internationale richtlijnen opgesteld⁹. Het volgen van deze richtlijnen maakt content toegankelijker voor studenten met functiebe-

10 Dekker, A. Meer weten? Klik hier!; een onderzoek naar de toegankelijkheid van internetsites en studie-informatiesystemen in het hoger onderwijs, 2006.

11 Risbo/SEOR, Studeren met een functiebeperking, 2009

12 Inspectie van het Onderwijs, Onbelemmerd studeren, 2009

perkingen, waaronder blindheid en slechthoortheid, doofheid en gehoorverlies, leerproblemen, motorische beperkingen, spraakproblemen, overgevoeligheid voor licht en combinaties daarvan. Echter, geen enkele website van een instelling voor hoger onderwijs beschikte in 2006 over het waarmerk drempelvrij.nl¹⁰.

De commissie vindt dat er verbeteringen in de voorlichting nodig zijn, zoals meer toegesneden informatie voor studenten met een functiebeperking en een betere begeleiding bij de studiekeuze. Ook het borgen van de digitale toegankelijkheid voor websites van belang voor de toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Eveneens wordt het belangrijk gevonden dat in een vroeg stadium van de studiekeuze wordt nagegaan wat de arbeidsmogelijkheden zijn van studenten met een functiebeperking uitgaande van de talenten en met inachtneming van de beperkingen en de mogelijke aanpassingen.

Inschrijving

Nadat de studie is gekozen is een volgende stap dat de studenten zich aanmelden bij de onderwijsinstelling. Dit is een moment waarop zij kenbaar kunnen maken of zij wel/niet een functiebeperking hebben. Deze melding is de verantwoordelijkheid van de student. Meldt de student zijn functiebeperking bij de start, dan kan de instellingen tijdig passende voorzieningen aanbieden ter ondersteuning van de studie. Het eerder inzetten van voorzieningen en hulpmiddelen zal een gunstig effect hebben op het studieverloop.

In de praktijk blijkt slechts een derde deel van de studenten de functiebeperking te melden bij aanvang van de studie¹¹. Voor het niet-melden zijn diverse redenen aanwezig: op het inschrijvingsformulier is het niet mogelijk de beperking kenbaar te maken, soms zijn studenten niet bekend met de meldingsmogelijkheid of de studenten willen de functiebeperking (nog) niet kenbaar maken omdat zij op eigen kracht aan de studie willen starten dan wel bang zijn op voorhand een 'label' te ontvangen. Hierbij speelt ook een rol dat studenten in dit stadium vaak nog niet beseffen welke impact de functiebeperking heeft op het succesvol kunnen volgen van de studie. Als studenten bij de inschrijving echter wel aangeven dat zij een functiebeperking hebben dan blijkt dat de instellingen hierin niet direct een aanleiding in zien om in gesprek te gaan met de student¹². Dit is niet bemoedigend voor de studenten.

Tijdens de gespreksronde van de commissie met de decanen werd aangegeven dat de instellingen moeite hebben om de studenten met een functiebeperking te bereiken. Het melden van de functiebeperking is immers een eigen verantwoordelijkheid van de student en instellingen zijn afhankelijk van de student of hij/zich meldt. Ook zij gaven aan graag vroegtijdig te weten of een student een functiebeperking heeft zodat er tijdig gestart kan worden met het regelen van de voorzieningen.

Een goede voorlichting en informatievoorziening over de studiemogelijkheden voor studenten met een functiebeperking draagt zeker bij aan de meldingsbereidheid. De commissie onderstreept het belang van een vroegtijdige melding zodat, indien nodig, tijdig gestart kan worden met het aanbieden van voorzieningen en aanpassingen. Het melden van een functiebeperking is en blijft uiteraard de verantwoordelijkheid van de student. De instelling is verantwoordelijk voor de laagdrempeligheid van het proces van melden door het administratief efficiënt te organiseren en de privacy van de student te waarborgen.

2.2.2 Knelpunten

Samenvattend: Vanuit het perspectief van de student worden de volgende knelpunten ervaren tijdens het oriënteren op de studie:

- > De voorlichting en informatievoorziening over het studeren met een functiebeperking en de voorzieningen daarbij moeten meer toegespitst worden op de (variëteit van de) doelgroep.
- > De websites van instellingen voor hoger onderwijs voldeden in 2006 nog niet aan de minimale eisen van de het waarmerk drempelvrij.nl. Daarmee lijkt het hanteren van deze richtlijnen voor het ontwikkelen van websites geen standaard uitgangspunt.
- > Studenten melden de functiebeperking veelal te laat waardoor aanpassingen en voorzieningen die de studeerbaarheid bevorderen ook pas later in het studieproces kunnen worden ingezet.
- > Te weinig wordt ingezet op het voeren van (studie)adviesgesprekken met studenten met een functiebeperking, terwijl studenten dit wel als belangrijk ervaren.

2.3 Studeren: de doorstroom

2.3.1 Toelichting

Om de studie met goed gevolg te kunnen doorlopen heeft een deel van de studenten hulpmiddelen, voorzieningen en aanpassingen in het onderwijs nodig. Het gaat dan bijvoorbeeld om extra (tentamen)tijd, het gebruikmaken van hulpmiddelen (laptop), aanpassingen in het studieprogramma of aangepaste ruimten. Ook hebben de studenten in meer of mindere mate ondersteuning nodig in het plannen en organiseren van hun studie omdat zij vaker vast (dreigen te) lopen en veelal beperktere tijd en energie hebben voor de studie vanwege hun functiebeperking.

Begeleiding en deskundigheid

De student met een functiebeperking wil vooral aangesproken worden op zijn/haar talenten en wil een begeleider die in staat is mee te denken in wat hij/zij nodig heeft om de studie te doorlopen. Binnen de instellingen is veel begrip, maar het ontbreekt vaak aan kennis over de functiebeperkingen, de (on)mogelijkheden die de beperking geeft en welke voorzieningen mogelijk zijn om het studeren te ondersteunen¹³. Voor de student is het tonen van

begrip door de begeleiders comfortabel maar ontoereikend in de zoektocht naar aanpassingen, hulpmiddelen en voorzieningen. De student wil op een professionele en deskundige wijze geholpen worden met rechten en plichten.

De toenemende omvang van de instellingen en het bestaan van vele opleidingen heeft tot gevolg dat de deskundigheid over functiebeperkingen (bij het personeel) versnipperd is. Daardoor ontstaat een kwaliteitsprobleem bij specifieke ondersteuning aan studenten met een functiebeperking. Kennis is veelal geconcentreerd bij de decanen en begeleiders. In mindere mate is dit aanwezig bij de docenten en de medewerkers uit de ondersteunende diensten en/of facilitaire afdelingen. Deze organisatielaag is wel van belang om afspraken tot uitvoering te brengen en een studentgerichte ondersteuning te verlenen. Studenten geven ook aan het vervelend te vinden dat zij 'steeds weer' uitleg moeten geven over de aard van hun functiebeperking en welke faciliteiten zij nodig hebben. Het is voor de instellingen ook geen eenvoudige opgave om de deskundigheid bij de betrokken medewerkers goed op peil te houden, de complexiteit en variatie van functiebeperkingen, hulpmiddelen en voorzieningen maakt het lastig.

Arnout, student politicologie:

T IJDENS EEN VOORTGANGSGESPREK vroeg mijn mentor of ik nog ergens mee zat wat effect kon hebben op mijn studie. Dit was nog in het eerste semester. Ik zei dat ik ADHD had. Zijn reactie was dat ik eigenlijk een andere mentor moest zoeken want hij geloofde niet in dat soort zaken. Hij kon me dus niet helpen.'

Slechts een derde deel van de studenten vindt de deskundigheid binnen de instelling goed of zeer goed aldus het onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs. Tevens geeft bijna de helft van de studenten met functiebeperkingen (47%) aan behoefte te hebben aan extra studieloopbaanbegeleiding vanuit de onderwijsinstelling¹⁴.

Het aangaan van (studieadvies)gesprekken met als insteek de mogelijkheden en niet de beperking vereist van de (studieloopbaan)begeleider wel een juiste grondhouding, de nodige gespreksvaardigheden en overstijgende kennis van mogelijke aanpassingen en voorzieningen. Daarnaast heeft de (studieloopbaan)begeleider ook een zekere mate van senioriteit nodig binnen de instelling om faciliteiten daadwerkelijk geregeld te krijgen.

Decanen en begeleiders erkennen het belang van goede begeleiding en de behoefte eraan vanuit de studenten, maar geven tevens aan dat het begeleiden en het regelen van voorzieningen tijdrovend is. Het komt veelal neer op maatwerkconstructies, temeer omdat beperkingen er in gradaties zijn en er nogal wat functiebeperkingen zijn die relatief weinig voorkomen waardoor standaardoplossingen niet altijd soelaas bieden of simpelweg niet aanwezig zijn. Zij geven aan behoefte te hebben aan kennis over functiebeperkingen en voorzieningen, deze te delen en vast te leggen maar beschouwen het tevens als een lastige opgave: het vraagt know-how, de nodige tijdsinvestering en logistieke maatregelen om medewerkers te scholen en de laatste ontwikkelingen bij te houden. Een bijkomend aspect is dat de begeleiding van deze studentengroep onder druk staat door de bezuinigingen die gaande zijn binnen instellingen.

De commissie onderstreept het belang van begeleiding voor studenten met een functiebeperking om de studie-uitval te beperken. Zowel kwalitatief als kwantitatief. Zij realiseert zich ook dat de verantwoordelijkheid hiervoor niet uitsluitend bij de instellingen neergelegd kan worden vanwege de complexiteit van de materie en de voortgaande innovatie op dit terrein.

Aanpassingen in curriculum, toetsing en stages

Studenten met een functiebeperking zijn niet altijd in staat het reguliere onderwijsprogramma te volgen doordat zij belemmerd worden door hun functiebeperking. Dit kan bijvoorbeeld zijn doordat zij, minder energie hebben, minder belastbaar zijn, soms afhankelijk zijn van speciaal vervoer om bij een locatie te komen of een leeshandicap hebben. Voor studenten met een functiebeperking is het belangrijk dat er enige mate van flexibiliteit is ten aanzien van aanpassingen in het curriculum, het afleggen van examens en het doorlopen van de stages. Zonder daarmee te willen tornen aan de eindkwalificaties c.q. de te behalen competenties. Het verlenen van extra tentamentijd is een aanpassing die al redelijk standaard wordt aangeboden en door studenten wordt benut. Aan de behoefte van opgeknipte stages aangepaste studiematerialen, of een andere inhoud van curriculumonderdelen wordt slechts in beperkt mate voldaan¹⁵.

De commissie vindt het onderwijs nog te aanbodgericht. Wel komen veranderingen op gang. Studenten krijgen in principe hetzelfde aanbod, dezelfde toetsvormen en dezelfde vereisten ten aanzien van stages. De stages worden vaak aangeboden in vaste blokken in een vaste tijdsvolgorde. Om recht te doen aan de diversiteit van de studentenpopulatie, of het nu gaat om topsporters, allochtonen of studenten met een functiebeperking, is flexibiliteit nodig om meer maatwerk mogelijk te maken. Maatwerk ten aanzien van het curriculum, toetsing en stages, zonder daarbij in te boeten op de kwaliteit van het onderwijs. Bij de opleidingen voor topsporters is bewezen dat flexibiliteit heel goed mogelijk is. Voor studenten die gedeeltelijk belastbaar zijn is dezelfde flexibiliteit een noodzaak maar nog niet vanzelfsprekend.

16 Motie Biskop c.s, kamerstukken, vergaderjaar 2008-2009, 31 700 VIII, nr. 89
17 Staatscourant, Regeling onderwijsvoorzieningen voor jongeren met een handicap, 15 januari 2008, nr. JOZ/954546

Hulpmiddelen en voorzieningen

Een student met een beperking krijgt met vele medewerkers van de instelling te maken voor het regelen van voorzieningen en aanpassingen. Om voorzieningen en aanpassingen te regelen doen de studenten in eerste instantie een beroep op decanen, (studieloopbaan)begeleiders en/of docenten om uit te zoeken welke mogelijkheden er zijn. Voor de uitvoering van de aanpassingen hebben de studenten vervolgens te maken met medewerkers van o.a. de bibliotheken, ICT-afdelingen, examencommissie of stagebureaus. Daarnaast speelt de examencommissie een rol in het verlenen van toestemming als het gaat om aanpassingen in het curriculum, toetsing en stages.

Het regelen en organiseren van voorzieningen binnen de instelling is complex en tijdrovend. Vaak moeten studenten dit vooral zelf doen. Het betekent veel uitzoeken, afstemmen en de regie houden op de gemaakte afspraken. Daarbij komen de contacten met de externe instanties zoals het UWV en zorgverzekeraars om na te gaan welke hulpmiddelen en voorzieningen door hen wel of niet vergoed worden. Binnen de regelgeving zijn er ook nog al wat uitsluitingen van bepaalde functiebeperkingen, zo ontbreekt voor een veelvoorkomende functiebeperking als dyslexie de wettelijke basis om gebruik te kunnen maken van de onderwijsvoorzieningen^{16,17}.

De extra belasting die het uitzoeken en aanvragen met zich meebrengt is voor veel studenten met een functiebeperking gewoon te veel. Dit leidt ertoe dat ze studievertraging oplopen en als de vertraging teveel wordt raken studenten gedemotiveerd voor de studie. Worden voorzieningen uiteindelijk niet geregeld dan neemt de kans op studie-uitval toe.

Irma: studente personele wetenschappen.

I*K BESCHIK OVER EEN EIGEN BRAILLE LAPTOP met specifieke software. Het gebruik van deze laptop tijdens examens was in eerste instantie niet toegestaan omdat ik hierdoor toegang had tot het internet. Samen met mijn begeleider hebben we zaken uitgezocht voor de examencommissie, de afdeling ICT en de docenten. Het uitzoeken en regelen heeft uiteindelijk een halfjaar studievertraging gegeven.'*

De commissie Maatstaf heeft zich verdiept in de regelingen voor hulpmiddelen en onderwijsvoorzieningen en concludeert dat er meerdere regelingen zijn en het een behoorlijk complexe materie is voor studenten en instellingen om goed geïnformeerd te raken. Regelingen sluiten ook nogal eens specifieke groepen van studenten met functiebeperkingen uit van voorzieningen en hulpmiddelen. Dat terwijl ze de studeerbaarheid wel ten goede komen. Ook de scheidingslijn tussen de verantwoordelijkheid van de instelling, de diverse regelingen onder verantwoordelijkheid van UWV en

18 Het World Wide Web Consortium (W3C) ontwikkelt technische standaarden (WCAG) voor webpagina's en digitale omgevingen. De internationale standaarden voor websites zijn uitgewerkt naar Nederlandse richtlijnen in het [waarmerk drempelw3c.nl](http://www.drempelw3c.nl), voorheen de Drempels Weg Toetsing. Voor digitale leeromgevingen zijn de internationale richtlijnen nog niet uitgewerkt naar een Nederlandse richtlijn en gelden de internationale richtlijnen WCAG.

19 Dekker, A. Meer weten? Klik hier!; een onderzoek naar de toegankelijkheid van internetsites en studie-informatiesystemen in het hoger onderwijs, 2006.

zorgverzekering en de rol van de student voor het regelen van de voorzieningen behoeft wat betreft de commissie verduidelijking.

Studie-informatiesystemen en digitale leeromgevingen

De digitalisering binnen het onderwijs kan vele voordelen opleveren voor studenten met een beperking. Het zelf kunnen raadplegen, waar en wanneer je maar wilt, biedt voordelen en vergroot de mate van zelfstandigheid van alle studenten, maar met name van studenten met een functiebeperking. Als de systemen voldoen aan de toegankelijkheidseisen wordt het studeren voor deze groep aanzienlijk eenvoudiger. Dat draagt in hoge mate bij aan de studeerbaarheid.

Inmiddels verzorgen websites en studie-informatiesystemen (incl. de digitale leeromgevingen) op een groot deel van de onderwijsinstellingen de informatievoorziening aan studenten. Roosters, cijfers, nieuwsberichten, tentameninschrijvingen worden veelal digitaal verspreid via email, intranetomgevingen, monitoren en digitale schermen.

Onderzoek in 2006 onder 59 openbare onderwijsinstellingen toonde aan dat geen enkele instelling voor de digitale (leer)omgevingen volledig voldeed aan de minimale eisen van de WCAG¹⁸ richtlijnen¹⁹. Juist als studie-informatiesystemen en digitale leeromgevingen niet voldoen aan deze richtlijnen, vormen ze voor studenten met een functiebeperking een drempel naar zelfstandig onderwijs. Het niet voldoen aan deze richtlijnen betekent voor de instelling het achteraf verrichten van aanpassingen, (duurdere) reparaties en het geven van extra begeleiding om informatie toch op een voor toegankelijke wijze beschikbaar te stellen. Studenten moeten hierdoor een zwaarder beroep doen op begeleiding en ondersteuning vanuit de onderwijsinstelling.

Uit de gespreksrondes bleek dat het meenemen van de toegankelijkheidseisen bij de aanbestedingsprocedures voor informatiesystemen nog geen gemeengoed is binnen het onderwijs en de IT-wereld. Zo worden bij de aanschaf en/of bij de ontwikkeling van systemen de criteria van de toegankelijkheid marginaal gehandhaafd en vindt na de oplevering van de systemen nagenoeg geen controle plaats op naleving van de criteria van de toegankelijkheid.

De commissie vindt het een vereiste dat in het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs ook de digitale leeromgeving en de studie-informatiesystemen voldoen aan de digitale WCAG-richtlijnen. Ze worden daarmee gebruikersvriendelijk voor studenten met een functiebeperking.

Beleid en regelgeving binnen de instelling

Specifiek beleid voor het studeren met een functiebeperking krijgt steeds meer aandacht bij de instellingen. Vooral als ze hehebben meegedaan aan het programma Plan van aanpak 'Terugdringing belemmeringen in het Hoger Onderwijs voor studenten met een functiebeperking'. Verankering van beleid binnen de verschillende organisatielagen, en bij de betrokken medewerkers op de diverse locaties is nog geen vanzelfsprekendheid. Het onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs toont aan dat 8 van de 23 onderzochte instellingen beleid heeft geformuleerd. Instellingen die geen subsidie hebben aangevraagd kennen duidelijk minder waarborgen voor kwaliteit en continuïteit dan de gesubsidieerde instellingen²⁰. Tekenend is ook dat indien er beleid is ontwikkeld, er nauwelijks geëvalueerd wordt. Daardoor treden geen leereffecten op en valt ook geen stijgende lijn te verwachten voor beleidsontwikkeling rondom het studeren met een functiebeperking. Gegevens over studenten met een functiebeperking op instellingsniveau zijn ook nauwelijks aanwezig, terwijl een percentage van 8% van de totale studentenpopulatie toch geen sinecure is.

De decentrale opzet van de onderwijsinstellingen levert een gebrek aan uniforme uitvoering van het centrale beleid. Zonder een uniforme uitvoering of duidelijke kaderstelling raakt instellingsbeleid versnipperd, is de deskundigheid vaak onvoldoende geborgd en zal daardoor (per opleiding) variëren wat wel of niet geregeld wordt voor studenten met een functiebeperking. Dit werkt willekeur in de hand.

Decanen en (studieloopbaan)begeleiders geven aan dat aanwezigheid van beleid en regelgeving helderheid geeft aan betrokkenen over wat wel en niet mogelijk is. Het voorkomt eindeloze discussies en het is een instrument dat in het uiterste geval afdwingbaar is. Studenten geven aan dat kaderstelling vanuit de instelling en overheid een erkenning is van hun rechten en daarmee belangrijk is voor de eigenwaarde en zelfvertrouwen. De afhankelijkheid en soms de grilligheid (of willekeur) van de persoonlijke inzet van medewerkers, docenten en begeleiders neemt daardoor af. Hoewel veelal goedbedoeld, ontstaat er richting de student een gevoel van 'gematst' worden. Dat is geen erkenning van zijn/haar talenten.

De commissie hecht waarde aan een helder omschreven beleid en aan het evalueren ervan. Zonder evaluatie van de ingezette maatregelen worden de positieve effecten niet zichtbaar en kunnen eventuele problemen niet omgebogen worden. Veel aandacht is nodig voor de organisatie en uitvoering van de geformuleerde doelstellingen om tot verbeteringen te komen

2.3.2 Knelpunten

Samenvattend: Vanuit het perspectief van de student worden de volgende knelpunten ervaren tijdens het doorlopen van de studie:

Beleid over het studeren met een functiebeperking is in ontwikkeling, maar er is nog geen uniforme uitvoering binnen de instelling.

- > Er is bij betrokkenen nog onvoldoende deskundigheid aanwezig over functiebeperkingen, hulpmiddelen en voorzieningen.
- > Studenten met een functiebeperking hebben behoefte aan (extra) begeleiding maar deze is te weinig beschikbaar binnen de instelling.
- > Managementinformatie over deze doelgroep is nagenoeg niet op instellingsniveau voorhanden, waardoor leereffecten van ingezet beleid niet zichtbaar worden.
- > Het onderwijs is te aanbodgestuurd met te weinig flexibiliteit als het gaat om aanpassingen in het curriculum, stages en examens voor studenten met een functiebeperking.
- > Studie-informatiesystemen en digitale leeromgevingen voldeden in 2006 niet aan de WCAG-richtlijnen. Daarmee lijkt het hanteren van deze richtlijnen voor het ontwikkelen van digitale leeromgevingen geen standaard uitgangspunt.

2.4 Studeren: de uitstroom

2.4.1 Toelichting

Vanuit de overheid ligt veel nadruk op een toename van het aantal hogeropgeleiden en een hogere deelname van personen aan het arbeidsproces, zo ook voor de groep chronische zieken en gehandicapten. Noch op instellingsniveau, noch landelijk- is bekend hoeveel studenten met een functiebeperking een eindexamen aan het hoger onderwijs hebben gehaald. Over de doorstroom naar arbeid is ook weinig bekend. Bij werkgevers heerst vaak nog een gebrek aan kennis en onbegrip over deze doelgroep, waardoor arbeidsparticipatie (mede) bemoeilijkt wordt. Bij instanties als het UWV, het CBS en CWI zijn geen data voorhanden over het aantal werkzoekenden met een functiebeperking in combinatie met een diploma aan het hoger onderwijs. Niettemin zijn studenten met een functiebeperking én een hogere opleiding kansrijker op de arbeidsmarkt. Een diploma is ook voor hen een bewijs van kunnen én van doorzettingsvermogen.

Ongeacht de aard van de beperking geeft 30-35% van de studenten aan al tijdens de studie behoefte te hebben aan advies en ondersteuning naar werk²¹. Het gaat hier om zaken zoals een training om het zelfbeeld te versterken, een sollicitatietraining of een beroepentest.

De commissie is ervan overtuigd dat economisch rendement te behalen is als meer studenten de eindstreep halen en beter gekwalificeerd en sneller op de arbeidsmarkt komen. Om dit te bewerkstelligen is de transitie van onderwijs naar arbeid een belangrijk aandachtspunt.

Margreet, moeder:

NAAST ALLE INFORMATIE en themadagen zal er ook aandacht moeten zijn voor het belang dat de maatschappij heeft bij het ondersteunen van studenten met autisme om ze te kunnen behouden in het onderwijs. Mensen met autisme leveren namelijk juist door hun autisme een waardevolle bijdrage aan de maatschappij. Ze zijn creatief, hun blik reikt verder, ze zijn trouw, gedreven en harde werkers.’

2.4.2 Knelpunten

Samenvattend: Vanuit het studentperspectief worden de volgende knelpunten ervaren ten aanzien van de doorstroom met een functiebeperking.

- > Beleidsinformatie over het aantal afgestudeerden met een functiebeperking ontbreekt op zowel landelijk- als instellingsniveau.
- > Studenten met een functiebeperking hebben al in de studiefase behoefte aan advies en ondersteuning richting arbeid.

2.5 Bestuurlijke prikkels

2.5.1 Toelichting

Beleid en regelgeving op landelijk niveau

In de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) zijn geen regels opgenomen over het opstellen van specifiek beleid voor studenten met een functiebeperking. Wel is binnen de WHW vastgelegd dat in de onderwijs- en examenregeling ten minste is geregeld: ‘de wijze waarop lichamenlijk of zintuiglijk gehandicapte studenten redelijkerwijs in de gelegenheid worden gesteld de tentamens af te leggen’ (WHW-art. 7.13 lid m). Iedere instelling kan zelf bepalen op welke wijze hier invulling aan wordt gegeven.

De Wet gelijke behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte (WGBH/CZ) is explicieter in de richtlijnen voor de instellingen en hanteert een ruimere omschrijving van de doelgroep. Hierin is het volgende opgenomen ten aanzien van het volgen van onderwijs: ‘Onderscheid (op grond van een handicap of chronische ziekte) is verboden bij:

- > Het verlenen van toegang tot en het geven van loopbaanoriëntatie en beroepskeuzevoorlichting.
- > Het verlenen van toegang tot, het aanbieden van, het afnemen van toetsen tijdens en het afsluiten van onderwijs dat gericht is op toetreding tot en functioneren op de arbeidsmarkt.’

De commissie concludeert dat de omschrijving van de doelgroep binnen de WHW beperkter is dan in de WGBH/CZ. Een gevolg hiervan is dat studenten met specifieke functiebeperkingen worden uitgesloten van bepaalde onderwijsvoorzieningen en hulpmiddelen. Ook stelt de commissie vast dat er van de WHW geen prikkel uitgaat naar de bestuurders binnen het hoger onderwijs om actief beleid te ontwikkelen gericht op het studeren met een functiebeperking. De Inspectie van het Onderwijs spreekt ook van te weinig externe prikkels om het studeren met een functiebeperking binnen de instellingen te bevorderen²².

De commissie vindt het gewenst om in de WHW de zorg van instellingen voor toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking wettelijk te verankeren en daarbij uit te gaan van een omschrijving van de doelgroep zoals neergelegd in de WGBG/CZ.

Bekostiging van hoger onderwijs

Vanuit het overheidsbeleid hebben de onderwijsinstellingen in principe de plicht om in redelijkheid de benodigde voorzieningen te treffen, zodat studenten met een beperking kunnen deelnemen aan het regulier onderwijs. Zij dienen dit te financieren vanuit de lumpsumgelden. In 2010 is het nieuwe bekostigingsstelsel voor het hoger onderwijs in werking getreden. Ook in het nieuwe stelsel dienen de onderwijsinstellingen het treffen van voorzieningen en het aanschaffen van hulpmiddelen voor deze studenten te bekostigen vanuit de lumpsumgelden.

In de praktijk blijkt deze algemene formulering van de verantwoordelijkheid van de instelling onduidelijkheden te geven over welke faciliteiten wel/niet door de instelling geregeld moeten worden en welke tot de verantwoordelijkheid van de overheid, UWV of zorgverzekeraars behoren. De formulering is zodanig breed en algemeen dat niet alleen aanpassingen en voorzieningen binnen het onderwijs hieronder vallen, maar ook de (persoonsgebonden) hulpmiddelen die aan de studenten kunnen worden verstrekt. Door de onduidelijke formulering trekken de studenten veelal aan het kortste eind. Hoewel studenten in deze situaties een beroep kunnen doen op de WGBH/CZ, gebeurt dit nagenoeg niet. Zij zijn onvoldoende op de hoogte van de strekking van de wet en ervaren het als een grote stap om procedures in gang te zetten. In 2003-2008 zijn slechts zes gevallen inzake het hoger onderwijs aangekaart bij de Commissie Gelijke Behandeling²³.

Suzan, studente communicatiewetenschappen:

HET OMZETTEN VAN DE READERS naar een digitaal bestand werd door de afdeling Repro gedaan. Een jaar later stuurde de Repro hiervoor een rekening naar de vakgroep. Daarna was het omzetten snel afgelopen. De vakgroep had hier geen budget voor. Ik heb ik het omzetten van de readers vervolgens zelf (laten) doen. Door mijn visuele beperking kan ik ze anders niet lezen. De kosten heb ik zelf betaald.’

De commissie heeft onvoldoende zicht of het nieuwe bekostigingsstelsel financiële prikkels omvat om het beleid aangaande studeren met een functiebeperking te bevorderen. Wel is bekend dat instellingen in het huidige bekostigingsstelsel nauwelijks ruimte zien binnen de ‘vaste voet’ voor investeringen in beleid en middelen voor studenten met een functiebeperking. In de gesprekken met de voorzitters van VSNU en HBO-raad gaven deze aan nut en noodzaak van het door de commissie bepleite beleid niet te willen bestrijden, echter wel problemen te zien in de financiering ervan. De kosten gaan echter voor de baten uit. De kosten slaan neer binnen de instellingen, terwijl de revenuen van beter opgeleiden, minder studieuitval en een betere arbeidsmarktpositie, gunstig uitvallen voor de fiscus en uitkeringsinstanties.

2.5.2 Knelpunten

Samenvattend: Vanuit het beleidsperspectief worden de volgende knelpunten ervaren ten aanzien van het studeren met een functiebeperking.

- > De omschrijving van de doelgroep in de WHW is te beperkt, waardoor studenten met bepaalde functiebeperkingen van voorzieningen worden uitgesloten die de studeerbaarheid wel kunnen bevorderen.
- > Bestuurlijke en financiële prikkels gericht op het stimuleren van beleid aangaande het studeren met een functiebeperking ontbreken.

3.1 Het referentiekader

De commissie is gevraagd een maatstaf op te stellen die dient als referentiekader voor de diensten en voorzieningen die instellingen voor hoger onderwijs moeten bieden om studenten met een functiebeperking redelijk en adequaat te kunnen helpen. De commissie geeft er de voorkeur aan de term maatstaf te vervangen door het begrip referentiekader. Aangezien deze laatste term blijkens de opdrachtformulering beter aansluit bij de bedoeling van de adviesaanvraag en vanwege het feit dat het begrip maatstaf een te absoluut karakter heeft, door de term referentiekader te hanteren wordt ruimte gegeven aan de instellingen om een eigen inkleuring te geven aan het te voeren beleid als specifieke omstandigheden daarom vragen. Deze keuze maakt het tevens mogelijk aanpassingen door te voeren als innovatie en technologische ontwikkelingen daartoe aanleiding geven. Een laatste argument is dat met de term referentiekader wordt aangesloten bij de door de Inspectie van het Onderwijs gehanteerde terminologie.

Met het referentiekader en de overige adviezen beoogt de commissie vooral de toegankelijkheid (in brede zin) van het onderwijs te verbeteren in het bijzonder door het bevorderen van de studeerbaarheid van het onderwijs voor studenten met een functiebeperking. Algemene ontwikkelingen die erop gericht zijn om het onderwijs meer vraaggestuurd in te richten en studenten meer keuzes en flexibiliteit te bieden bij het inrichten van hun studieprogramma, zoals diversiteit in leerroutes en betere studiebegeleiding, zijn in de ogen van de commissie van groot belang om belemmeringen voor studenten met een functiebeperking weg te nemen. Voorbeelden hiervan zijn aangepaste curricula, meerdere toetsmomenten, extra tentamentijd, een aangepast studietempo of extra begeleiding. Dit type maatregelen bestempelt de commissie als het verbeteren van de studeerbaarheid van het onderwijs. Daarnaast is borging van de (fysieke) toegankelijkheid van groot belang, niet alleen door technische aanpassingen aan de gebouwen en systemen, zoals het plaatsen van brede draaideuren, een ringleiding voor slechthorenden, het hanteren van spraaksoftware of het kunnen volgen van digitale hoorcolleges. Op dit vlak is nog een wereld te winnen.

Het referentiekader dient als een handreiking aan de instellingen om het beleid met betrekking tot het studeren met een functiebeperking verder te ontwikkelen en te versterken. De commissie heeft gebruik gemaakt van het

referentiekader dat door de Inspectie van het Onderwijs is ontwikkeld¹. De Inspectie heeft het referentiekader gedestilleerd uit onderzoeksresultaten en vervolgens afgestemd met het werkveld. De zeven deelaspecten van het referentiekader zijn (h)erkend door het werkveld en kunnen daardoor rekenen op draagvlak bij decanen en studie(loopbaan)begeleiders. Op bestuurlijk niveau is er echter nog een stap te zetten om draagvlak te verkrijgen voor het referentiekader.

Op enkele punten heeft de commissie op basis van de gesprekken met betrokkenen het referentiekader van de Inspectie aangevuld:

- > De commissie heeft het deelaspect deskundigheid toegevoegd vanwege het belang van adequate begeleiding voor studenten met een functiebeperking.
- > Bij het deelaspect fysieke toegankelijkheid is ook de beschikbaarheid van (aangepaste) studiematerialen meegenomen.
- > Voor elk deelaspect zijn op hoofdlijnen normen en criteria gesteld, conform de werkwijze van de Inspectie. In enkele gevallen heeft de commissie deze normen en criteria aangescherpt. Elk deelaspect is toegelicht waarbij een koppeling wordt gelegd met de in hoofdstuk 2 genoemde knelpunten.

De commissie heeft haar overwegingen besproken met de Inspectie. Genoemde aanpassingen worden door hen gesteund.

De zeven deelaspecten van het referentiekader.

ADVIES 1 - ASPECT 1 - Informatievoorziening en voorlichting

ASPECT 1 > INFORMATIEVOORZIENING EN VOORLICHTING

ASPECT 2 > Fysieke toegankelijkheid

ASPECT 3 > Begeleiding

ASPECT 4 > Deskundigheid

ASPECT 5 > Leerroutes

ASPECT 6 > Toetsing en examinering

ASPECT 7 > Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit

Het verstrekken van informatie over het studeren met een functiebeperking is een vast onderdeel van de voorlichting. Informatie over beleid, begeleiding en voorzieningen voor studenten met een functiebeperking is duidelijk en toegankelijk voor alle betrokkenen. Het registreren van de functiebeperking is mogelijk.

- a. Tijdens de voorlichting wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan het studeren met een functiebeperking en de ondersteuning en voorzieningen die daarbij beschikbaar zijn. De drempel om een beperking kenbaar te maken wordt verlaagd.
- b. Informatie over studeren met (specifieke) functiebeperkingen is gericht op het inzicht geven in aspecten die van belang zijn voor de studeerbaarheid en toegankelijkheid in brede zin en is bestemd voor (aankomende) studenten, docenten en studiebegeleiders.

- c. De informatie is zodanig opgesteld dat deze via meerdere kanalen toegankelijk is, waarbij rekening is gehouden met de behoeften en diversiteit van de doelgroep(en).
  - d. Studenten ontvangen bij de inschrijving standaard informatie over de mogelijkheden om te studeren met een functiebeperking. Bij de inschrijving is het mogelijk de functiebeperking kenbaar te maken.
-

Toelichting:

De commissie wijst op het belang van een goede inhoudelijke voorlichting en informatievoorziening voor studenten, zodat zij zich een duidelijk beeld kunnen vormen van de opleiding, de karakteristieken van de beroepsuitoefening en de faciliteiten die er zijn voor begeleiding en ondersteuning. Zicht op de opleiding en op de mogelijke beroepskeuzes zijn voor alle studenten van belang bij het maken van een verantwoorde studiekeuze, maar in het bijzonder voor studenten met een functiebeperking.

Meer dan nu het geval is dienen instellingen voor het bereiken van de studenten naast de reguliere kanalen, aansluiting te zoeken bij de communicatiemedia die door deze doelgroep gebruikt worden. Netwerkstructuren als LinkedIn, Hyves e.d. zijn hier goede voorbeelden van. Ook het inzetten van studenten als rolmodel tijdens voorlichtingsdagen kan behulpzaam zijn om deze groep te bereiken. Het accent in de voorlichting dient te liggen op de studeerbaarheid en op het ontwikkelen van de talenten van de student en niet op zijn/haar beperkingen.

Door het open te staan voor studenten met functiebeperkingen, inzicht te geven in specifiek beleid en voorzieningen en door gebruik te maken van moderne media verwacht de commissie dat de meldingsbereidheid van studenten toeneemt. De melding van de functiebeperking is de verantwoordelijkheid van de student maar de instelling kan wel de randvoorwaarden creëren voor een laagdrempelige registratiemogelijkheid, waarbij het waarborgen van privacy een belangrijk aandachtspunt is.

ADVIES 1 - ASPECT 2 - Fysieke toegankelijkheid

ASPECT 1 > Informatievoorziening en voorlichting

ASPECT 2 > **Fysieke toegankelijkheid**

ASPECT 3 > Begeleiding

ASPECT 4 > Deskundigheid

ASPECT 5 > Leerroutes

ASPECT 6 > Toetsing en examinering

ASPECT 7 > Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit

De infrastructuur zoals gebouwen, onderwijsruimtes en faciliteiten zijn goed toegankelijk voor alle gebruikersgroepen. Studiematerialen zijn toegankelijk voor alle studenten en worden tijdig beschikbaar gesteld. Rekening wordt gehouden met de leveringstermijnen van materialen voor studenten met een functiebeperking.

2 Het Handboek voor Toegankelijkheid is een belangrijk hulpmiddel bij het programmeren, ontwerpen, bouwen en beheren van voor iedereen toegankelijke stedelijke inrichting, gebouwen en woningen.

3 Het World Wide Web Consortium (W3C) ontwikkelt technische standaarden voor webpagina's en digitale omgevingen. De internationale standaarden voor websites zijn uitgewerkt naar Nederlandse richtlijnen in het waarmerk drempelvrij.nl, voorheen de Drempels Weg Toetsing.

4 Voor digitale leeromgevingen zijn de internationale richtlijnen nog niet uitgewerkt naar een Nederlandse richtlijn en gelden de internationale richtlijnen WCAG.

- a.** Gebouwen, onderwijsruimtes en faciliteiten voldoen in beginsel aan de richtlijnen van het Handboek voor de Toegankelijkheid².
- b.** De website voldoet aan het keurmerk drempelvrij.nl³. en de (elektronische) leeromgeving voldoet aan de internationale WCAG-criteria⁴.
- c.** Studiematerialen zijn gebruikersvriendelijk voor alle studenten.
- d.** Studiematerialen worden vroegtijdig door de instelling verstrekt zodat alle studenten beschikken over het (al dan niet aangepaste) lesmateriaal bij aanvang van de studie.

Toelichting:

Het waarborgen van de toegankelijkheid van het onderwijs (gebouwen, faciliteiten en IT-omgeving) is een wettelijke verplichting voor de instellingen. Vanuit dit uitgangspunt adviseert de commissie de richtlijnen voor de toegankelijkheid, zowel voor de gebouwen en voor de IT-voorzieningen, standaard op te nemen in de aanbestedingsprocedures en te laten toetsen bij oplevering.

Op deze wijze worden de eisen van toegankelijkheid geïntegreerd in de ontwerpfase en worden ontwikkelaars, ontwerpers en architecten medeverantwoordelijk voor het toegankelijker maken van publieke gebouwen en websites. Door het eindresultaat te toetsen, via een gecertificeerd bureau, wordt bewaakt dat de richtlijnen daadwerkelijk worden gehandhaafd. Het aan de voorkant integreren van de toegankelijkheidseisen voorkomt latere (meestal duurder) reparaties. Het leidt er ook toe dat studenten met een beperking zelfstandiger kunnen studeren en zij minder beroep hoeven te doen op begeleiding vanuit de instelling.

Een belangrijk aandachtspunt binnen de toegankelijkheid van het onderwijs zijn de studiematerialen die de student nodig heeft om de studie te doorlopen. Denk hierbij aan lesroosters, readers en studieboeken. Voor bepaalde studentengroepen is het nodig dat gedrukte teksten in braille of digitale versies worden omgezet en spraakversies vervaardigd worden. De hiervoor benodigde productietijd wordt veelal niet ingecalculeerd door de instelling of de docenten. Het gevolg is dat studenten met een functiebeperking vaak pas over de studiematerialen beschikken als het programma al lang is gestart. Dit leidt op voorhand al tot een achterstand. In dit kader adviseert de commissie binnen de instellingen te komen tot strakkere afspraken over het tijdig aanleveren van studiematerialen en het toepassen van de WCAG-standaarden.

5 Onder studiekeuzegesprek wordt hier verstaan een gesprek bij aanvang van de studie tussen de student en een begeleider gericht op een passende studiekeuze. Bij sommige instellingen wordt ook gesproken van een intakegesprek of studieloopbaangesprekken.

6 Onder de begeleider wordt hier verstaan: degene die de studiebegeleiding verzorgt, zoals een (studieloopbaan)begeleider, studentendecaan, studieadviseur, mentor of docent.

ADVIES 1 - ASPECT 3 - Begeleiding

ASPECT 1 > Informatievoorziening en voorlichting

ASPECT 2 > Fysieke toegankelijkheid

ASPECT 3 > **BEGELEIDING**

ASPECT 4 > Deskundigheid

ASPECT 5 > Leerroutes

ASPECT 6 > Toetsing en examinering

ASPECT 7 > Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit

De instelling is actief in het aanbieden van studiekeuzegesprekken⁵, m.n. voor studenten met een functiebeperking. Op verzoek krijgen studenten met functiebeperkingen deskundige (studieloopbaan)begeleiding, uitgaande van hun talenten en gericht op het wegnemen van obstakels die ze ten gevolge van hun beperking ondervinden. Afspraken worden vastgelegd en adequaat uitgevoerd.

- a. Alle studenten met een functiebeperking worden bij aanvang van de studie actief benaderd voor een studiekeuzegesprek waarin de student kan aangeven of er behoefte is aan (individuele) begeleiding of advisering.
- b. De (studieloopbaan)begeleider⁶ die het gesprek voert met de student beschikt over voldoende sociaal-agogische vaardigheden en deskundigheid om voor de student met een functiebeperking een adequaat arrangement van begeleiding, ondersteuning en voorzieningen te ontwerpen.
- c. Arrangementen van begeleiding, ondersteuning en voorzieningen tussen de instelling en de studenten worden schriftelijk vastgelegd en omvatten de rechten en plichten van zowel de instelling als de student. De instelling is verantwoordelijk voor de uitvoering van deze afspraken.
- d. De instelling bevordert dat de student een vaste contactpersoon krijgt toegewezen, met ervaring en expertise, en dat hij/zij in de loop van de studie met een beperkt aantal begeleiders te maken krijgt.
- e. De (studieloopbaan)begeleider onderhoudt of bevordert het contact tussen de student en andere betrokkenen (docenten, medewerkers, deskundigen) gericht op het versterken van de binding tussen de student en de opleiding.

Toelichting:

Een juiste studiekeuze is cruciaal gebleken voor het studiesucces van een student. De commissie is overtuigd van het nut van studiekeuzegesprekken om de studie-uitval tegen te gaan. De commissie adviseert deze studiekeuzegesprekken actief aan te bieden voor de eerstejaarsstudenten en dan met name aan studenten die bij aanmelding reeds hebben aangeven dat zij een functiebeperking hebben.

Uitgangspunt bij de gesprekken is om samen met de student de studie mogelijk te maken. Zij gaan gezamenlijk na welke arrangementen van begeleiding, ondersteuning en voorzieningen nodig en mogelijk zijn om de studie succesvol te doorlopen. Daarbij vindt ook een doorkijk plaats naar de loopbaanperspectieven op de arbeidsmarkt in relatie tot talenten en

beperkingen van de student om het risico te reduceren dat een student later in de studie erachter komt dat het beroepsprofiel niet passend is bij zijn/haar kwaliteiten. Als studenten met een functiebeperking zich een goed, passend beeld kunnen vormen over de arbeidsmogelijkheden in relatie tot de studie en de eigen competenties worden niet alleen de kansen op studiesucces maar ook de kansen op de arbeidsmarkt vergroot. Daarbij gaat het niet om inzicht te geven in wat niet kan, maar vooral in wat wel passend is.

De commissie is ervan overtuigd dat een goed stelsel van studiebegeleiding voor alle studenten, met daarbinnen geborgde begeleiding aan studenten met een functiebeperking, de binding tussen de student en de opleiding versterkt en hem/haar ondersteunt in de studie en daarmee van invloed is op de terugdringing van de uitval onder deze groep studenten. Waar mogelijk kan de instelling, in overleg met de student, bijvoorbeeld een medestudent als buddy aanstellen die invulling geeft aan de persoonlijke begeleiding van de student waardoor de (studieloopbaan)begeleider meer invulling kan geven aan de begeleiding op de aspecten die vanuit de instellingsverantwoordelijkheid essentieel zijn.

Margreet, moeder:

L *ION HEEFT HET SYNDROOM VAN ASPERGER. Wij zijn op zoek gegaan naar een student die Leon kan coachen tijdens zijn studie. Twee keer per week zien ze elkaar op een vast moment. Leon kan al zijn vragen stellen, soms wordt er iets geregeld en soms is het alleen maar spuien.'*

ADVIES 1 - ASPECT 4 - Deskundigheid

ASPECT 1 > Informatievoorziening en voorlichting

ASPECT 2 > Fysieke toegankelijkheid

ASPECT 3 > Begeleiding

ASPECT 4 > **DESKUNDIGHEID**

ASPECT 5 > Leerroutes

ASPECT 6 > Toetsing en examinering

ASPECT 7 > Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit

De instelling bevordert de deskundigheid over functiebeperkingen, voorzieningen en hulpmiddelen op het opleidings- en instellingsniveau.

- a. De instelling bevordert actief de deskundigheid over functiebeperkingen, voorzieningen en hulpmiddelen.
- b. Direct betrokken medewerkers bij een student met een functiebeperking hebben een basisniveau aan kennis, zodat zij kunnen signaleren en voor specifieke vraagstukken kunnen doorverwijzen naar een deskundige binnen de instellingen.

7 Door de decanen werd geopperd om kennis rondom functiebeperking te agenderen binnen de vaste trainingsdagen van docenten.

8 De achterwachtfunctie is een functionaris, coördinator of afdeling die als vangnet fungeert voor ingewikkelde vragen die door de docent of studieloopbaanbegeleider niet afgehandeld kunnen worden c.q. waarvan niet verwacht kan worden dat zij over deze specifieke kennis beschikken.

9 In het advies 'stimuleringsbeleid uitbouwen naar ondersteuningsbeleid' (zie paragraaf 3.4.2) geeft de commissie een nadere toelichting op de taken en verantwoordelijkheden van een kennis- en expertisecentrum.

c. Instellingen worden gefaciliteerd door een landelijk kennis- en expertisecentrum waar de kennis rondom functiebeperkingen, regelgeving, hulpmiddelen en voorzieningen 'state of the art' is.

Toelichting:

Om meer mogelijk te maken is deskundigheid over functiebeperkingen, voorzieningen en hulpmiddelen onontbeerlijk. Veel belemmeringen als gevolg van een functiebeperking kunnen in meer of mindere mate onderzocht worden met aanpassingen en voorzieningen.

Door het inzetten op kennisontwikkeling en -borging binnen de instelling wordt voor studenten de zoektocht naar informatie eenvoudiger. Het zorgt er tevens voor dat aanvragen sneller en beter worden afgehandeld en de gehele ondersteuning professioneler wordt. Voor de student levert dit tijd en energie op doordat processen soepeler verlopen waardoor hij/zij zich meer kan richten op de studie. Voor de instelling is ook voordeel te behalen bij een meer professionelere begeleiding. De studeerbaarheid zal verbeteren en daarmee bijdragen aan het verlagen van de studie-uitval. En hoe beter de processen zijn geregeld, des te minder begeleidingsbehoefte nodig is voor studenten met een functiebeperking.

Het is van belang dat binnen de opleiding, dichtbij de student, basiskennis aanwezig is over functiebeperkingen en over het beleid van de instelling met betrekking tot het studeren met een functiebeperking⁷. Door hun basiskennis zijn de docenten in staat om te signaleren en adequaat door te verwijzen naar een vaste (studieloopbaan)begeleider. Deze functionaris beschikt over adequate kennis om de studenten met een functiebeperking te begeleiden en in samenspraak een arrangement van begeleiding en ondersteuning af te spreken. Hiervoor dient de (studieloopbaan)begeleider deskundig te zijn wat betreft de functiebeperking in relatie tot de studie en het arbeidsmarktperspectief. De begeleider is tevens op de hoogte van de voorzieningen en hulpmiddelen en ondersteunt de student bij het aanvragen ervan. Hij/zij heeft de positie (en senioriteit) er op toe te zien dat afspraken worden nagekomen, zowel door de student als door de instelling. Voor ingewikkelde zaken dient de (studieloopbaan)begeleider terug te kunnen vallen op soort achterwachtfunctie⁸. Van de (studieloopbaan)begeleider kan niet verwacht worden dat hij een 'allesweter' is als het gaat om functiebeperkingen, voorzieningen en hulpmiddelen en daarvoor dient er een vangnet gecreëerd te worden, de zogenaamde achterwachtfunctie. Deze functie kan centraal binnen de instelling georganiseerd worden maar wellicht ook extern, bij voorbeeld door samenwerkende instellingen of een landelijk kennis- en expertisecentrum⁹.

De commissie vindt het niet realistisch te verwachten dat iedereen binnen de instellingen volledig op de hoogte is van alle (on)mogelijkheden bij

studeren met een functiebeperking. Daarvoor gaan ontwikkelingen te snel en is de materie te complex. De instelling is verantwoordelijk om een kwalitatief goede structuur te realiseren waarbinnen de deskundigheid geborgd wordt. De commissie stelt vast dat de huidige kennisinfrastructuur nog niet op deze wijze functioneert en adviseert om in overleg met betrokken instanties (ook buiten het onderwijs) en met (vertegenwoordigers namens) de onderwijsinstellingen te bezien hoe dit efficiënt en kwalitatief hoogwaardig kan worden ingericht.

ADVIES 1 - ASPECT 5 - Leerroutes

ASPECT 1 > Informatievoorziening en voorlichting

ASPECT 2 > Fysieke toegankelijkheid

ASPECT 3 > Begeleiding

ASPECT 4 > Deskundigheid

ASPECT 5 > **LEERROUTES**

ASPECT 6 > Toetsing en examinering

ASPECT 7 > Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit

Het onderwijsaanbod (voor studenten met een functiebeperking) voorziet in flexibele leerroutes voor het doorlopen van het curriculum en de stages gericht op het behalen van de eindkwalificaties c.q. de vastgestelde competenties. Afspraken over alternatieve leerroutes worden vastgelegd en adequaat uitgevoerd.

- a. De student kan in samenspraak met de (studieloopbaan)begeleider een alternatieve leerroute opstellen. Deze wordt schriftelijk vastgelegd.
- b. Procedures voor het aanvragen van leerroutes en de besluitvorming hieromtrent zijn helder beschreven. Vastgelegd is waar taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden liggen.
- c. Het besluit over een alternatieve leerroute stoelt in elk geval op voldoende kennis van de functiebeperking en de daarbij benodigde aanpassingen en voorzieningen. Ieder besluit wordt gemotiveerd toegelicht.
- d. In het onderwijs- en examenreglement van de instellingen zijn kaders opgenomen die als basis dienen voor het opstellen van alternatieve leerroutes. Eveneens zijn de mogelijkheden voor beroepsprocedures aangegeven.
- e. Afspraken worden tijdig nagekomen en adequaat uitgevoerd.

Toelichting:

De wettelijke verplichtingen inzake gelijke behandeling en het waarborgen van de toegang tot het onderwijs dwingen de facto tot het aanbieden van alternatieve leerroutes omdat dit tegemoet kan komen aan het verbeteren van de studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking en het de kans op slagen verhoogt.

De commissie wil benadrukken dat de kans op succesvol studeren voor studenten met een functiebeperking groter wordt naarmate de opleiding

meer mogelijkheden biedt tot het aanbieden van alternatieve (flexibele) leerroutes. Het opstellen van alternatieve leerroutes stimuleert opleidingen duidelijk te maken wat zij essentieel vinden voor het bereiken van de eindkwalificaties van haar (beroeps)opleiding én van de bandbreedtes en routes die daarbij kunnen worden gehanteerd om het einddoel te bereiken.

De alternatieven behelzen formele aanpassingen in het programma of voorzieningen waardoor de student in staat wordt gesteld het onderwijs te volgen en af te ronden. Aanpassingen kunnen bijvoorbeeld zijn: een aangepast curriculum, een aangepast studietempo, het gebruikmaken van gespreide stages, mondelinge in plaats van schriftelijke tentamens en omgekeerd, deelname aan werkgroepen, digitale colleges of een alternatieve vorm van een (geschreven) scriptie. Het kan daarbij voorkomen dat de bevoegdheden ten aanzien van de besluitvorming over verschillende typen aanpassingen en voorzieningen op verschillende plaatsen liggen. Helder dient in elk geval te zijn waar welke bevoegdheid ligt en welke criteria gehanteerd worden. Procedures dienen soepel doorlopen te kunnen worden.

Nadrukkelijk wijst de commissie op de noodzaak om kaders te stellen voor alternatieve leerroutes in het onderwijs en examenreglement (OER). Helder moet zijn op welke wijze alternatieve leerroutes mogelijk zijn en hoe bewaakt wordt dat de kwaliteit van het curriculum en de waarde van het diploma niet in het geding komt. Voorkomen moet worden dat alternatieve leerroutes geassocieerd worden met 'minder presteren' of 'niet behalen van competenties' en daarmee aanleiding geeft tot de mogelijkheid van diplomadevaluatie. Voor studenten is het goed regelen van procedures omtrent alternatieve leerroutes van belang zodat het beeld verdwijnt dat afwijkende afspraken gezien worden als 'matsen'.

In de zienswijze van de commissie zal het doorvoeren van leerroutes de instellingen uiteindelijk winst opleveren in termen van minder begeleidingsbehoefte. Immers het begeleiden van studenten met een functiebeperking is in belangrijke mate gericht op het regelen van aanpassingen voor examens, toetsen, curriculum of stages. Het formaliseren van leerroutes met modulaire elementen betekent meer aanbod van maatwerk mogelijkheden voor studenten met een functiebeperking waardoor zij minder vaak beroep hoeven te doen op de begeleiding vanuit de instelling om tussentijds en ad hoc allerlei aanpassingen te regelen.

Naar de mening van de commissie zijn alternatieve leerroutes tevens inzetbaar voor studenten die te kampen krijgen met tegenslag tijdens hun studie door bijvoorbeeld familieomstandigheden of (tijdelijke) ziekte, studenten die gezin of werk combineren met een studie en studenten die aan topsport doen.

ADVIES 1 - ASPECT 6 - Toetsing en examinering

ASPECT 1 > Informatievoorziening en voorlichting

ASPECT 2 > Fysieke toegankelijkheid

ASPECT 3 > Begeleiding

ASPECT 4 > Deskundigheid

ASPECT 5 > Leerroutes

ASPECT 6 > TOETSING EN EXAMINERING

ASPECT 7 > Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit

De instelling biedt concrete mogelijkheden en voorzieningen voor aangepaste toetsing en examinering. Procedures zijn transparant, afspraken worden vastgelegd en adequaat uitgevoerd.

- a. Verzoeken worden binnen een redelijke termijn behandeld en besluiten worden gemotiveerd teruggekoppeld.
- b. Het is duidelijk wie beslist over aanpassingen van toetsing en examinering en welke criteria daarbij worden gehanteerd.
- c. Het besluit over aanpassingen stoelt in elk geval op voldoende kennis van de functiebeperking en de betreffende (toets-)mogelijkheden.
- d. Afspraken tussen instelling en student over aanpassingen worden nagekomen en adequaat uitgevoerd.

Toelichting:

Bij veel instellingen is een aantal faciliteiten gekoppeld aan het afnemen van tentamens en examens al enige tijd standaard ingevoerd. Hierbij kan gedacht worden aan het verruimen van de tijd bij tentamens/examens of het aanbieden van tentamens/examens met vergrote letters.

In dit kader adviseert de commissie over te gaan tot het stellen van kaders met betrekking tot aanpassingen van toetsing en examinering in de onderwijsexamenreglementen en deze mee te nemen in de opzet van de alternatieve leerroutes. In de praktijk blijken de huidige reglementen nogal eens strak geformuleerd te zijn. Daardoor is er weinig ruimte voor alternatieve oplossingen die ook leiden tot de gewenste eindkwalificaties, maar die wat de uitvoering betreft geschikter zijn voor studenten met een functiebeperking.

De commissie acht het denkbaar dat in bijzondere situaties aanpassingen in competenties nodig en toelaatbaar zijn, bijvoorbeeld als deze niet de kern van de vereisten voor het beoogde beroep aantasten. Naast de stereotype functies binnen een beroep zijn meestal ook andere functies (meer op de achtergrond) aanwezig, die voor studenten met een functiebeperking zeer geschikt kunnen zijn. Wellicht is het opvoeren van een hardheidsclausule in de examenreglementen in geval van bijzondere situaties betreffende het studeren met een functiebeperking een optie.

10 De volgende artikelen in de WHW dienen geborgd te worden: artikel 7.13 lid m, artikel 7.51 2e lid onder b, artikel 9.32, 4e lid.

ADVIES 1 - ASPECT 7 - Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit

ASPECT 1 > Informatievoorziening en voorlichting

ASPECT 2 > Fysieke toegankelijkheid

ASPECT 3 > Begeleiding

ASPECT 4 > Deskundigheid

ASPECT 5 > Leerroutes

ASPECT 6 > Toetsing en examinering

ASPECT 7 > WAARBORGEN VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT

Het referentiekader wordt door de instelling gebruikt om het beleid ten aanzien van studeren met een functiebeperking te verbeteren. De instelling waarborgt de kwaliteit en de continuïteit van dit beleid. Vanaf het instelling-sniveau tot en met het niveau van de opleiding / afstudeerrichting is het beleid geformuleerd en systematisch uitgewerkt.

- a. De instelling heeft haar visie, beleid en doelstellingen geformuleerd; de deelaspecten van het referentiekader zijn systematisch uitgewerkt; de continuïteit van beleid is gewaarborgd via de inzet van mensen en middelen.
- b. De kwaliteit van de uitvoering wordt regelmatig geëvalueerd door bevraging van in ieder geval de studenten; evaluatiegegevens worden gebruikt voor verdere verbetering van beleid en uitvoering.
- c. De instelling legt in het studentenstatuut vast hoe in de aspecten uit het referentiekader is voorzien; naleving van de WHW is daarvan een vanzelfsprekend onderdeel¹⁰.

Toelichting:

De commissie is zich er terdege van bewust dat er de nodige inspanningen van de instellingen worden verwacht om de uitgangspunten en doelstellingen achter het referentiekader in te bedden in de organisatie. Instellingen hebben reeds het nodige gedaan om tot beleid te komen en dit te implementeren. Maar veel staat ook nog in de kinderschoenen. Door een systematischer aanpak van het formuleren van instellingsbeleid, het benoemen van de gewenste resultaten en door het evalueren en bijstellen zijn meer verbeteringen mogelijk. Niet alles kost geld, voordelen zijn vooral te behalen door het eerder en beter te organiseren.

De commissie gaat ervan uit dat de begeleidingsbehoefte van deze studenten zal verminderen door het aanbieden van alternatieve leerroutes, het verhogen van de begeleiding en deskundigheid en met betrekking tot functiebeperkingen en het naleven van de richtlijnen voor de fysieke toegankelijkheid. Door te investeren op deze aspecten wordt toegewerkt naar het voeren van inclusief beleid en een hogere mate van de zelfredzaamheid van deze groep studenten waardoor de begeleidingsbehoefte zal verminderen. Het goed formuleren van beleid en de wijze waarop het binnen de instelling geborgd is en het met enige regelmaat evalueren van de effectiviteit van de aanpak maakt het bovendien mogelijk dat toezichthouders en NVAO dit kunnen toetsen en beoordelen.

3.2 Wettelijke verankering van de toegankelijkheid en de studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking in de WHW

De minister heeft de commissie gevraagd advies te geven over het te kiezen of aan te passen beleidsinstrumentarium rekening houdend met de bestuursrol en binnen het huidige financiële kader. Binnen deze uitgangspunten adviseert de commissie:

1. Opname van een kwaliteitsbepaling gericht op de borging van de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking in de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW). Uitwerking van deze algemene bepaling geschiedt door de NVAO in het door deze uit te werken accreditatiekader. Het door de commissie geadviseerde referentiekader is een uitwerking van deze normstelling en dient ter ondersteuning aan de ontwikkeling van instellingsbeleid inzake het studeren met een functiebeperking.
2. Aanpassing van de omschrijving van de doelgroep in de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek aan conform de Wet Gelijke Behandeling op grond van een handicap of een chronische ziekte.

De commissie is van oordeel dat haar voorstellen goed passen binnen de algemene kaders voor de borging van kwaliteit in het hoger onderwijs. In het navolgende lichten wij dat verder toe.

1. De toegankelijkheid en studeerbaarheid van onderwijs (voor studenten met een functiebeperking) als normstelling in het accreditatiestelsel

Ondanks alle inspanningen van de afgelopen jaren concludeert de commissie dat de vragen en behoeften van studenten met een functiebeperking niet vanzelfsprekend worden meegenomen in het huidige instellings- en opleidingsbeleid. Het toewerken naar inclusief-beleid is een voornemen dat weliswaar in veel gevallen als doelstelling wordt geformuleerd, maar dat in de praktijk nog onvoldoende tot zijn recht komt. Uit de praktijk en uit diverse onderzoeken blijkt dat een prikkel op bestuurlijk- en managementniveau ontbreekt om het inclusief-denken, wat betreft beleid én uitvoering door te ontwikkelen, zodat alle studenten toegang krijgen tot de faciliteiten en voorzieningen die zij nodig hebben om hun studie te kunnen voltooien. Welbeschouwd wordt (nog)onvoldoende invulling gegeven aan de wettelijke verplichtingen op grond van de Wet Gelijke Behandeling op grond van een handicap of chronisch ziekte (WGBH/CZ).

De commissie concludeert dat een goede toegankelijkheid en studeerbaarheid voor alle studenten, dus ook voor de studenten met een functiebeperking, behoort tot de basiskwaliteit van het hoger onderwijs. Dit betekent dat de algemene normen ten aanzien van kwaliteit van het hoger onderwijs op het punt van de toegankelijkheid en studeerbaarheid aanvulling behoeven.

11 In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van de toezeggingen van het ministerie OCW aan de Tweede Kamer die betrekking hebben op het borgen van de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met een functiebeperking in het accreditatiestelsel (WHW).

Deze algemene normstelling in de wet en het accreditatiestelsel is door de commissie uitgewerkt in een referentiekader. Deze is te gebruiken als een instrument ter ondersteuning van de instellingen het studeren met een functiebeperking te incorporeren in het instellingsbeleid. Door het referentiekader via een algemene normstelling te verankeren binnen de accreditatiekaders wordt duidelijk dat de toegankelijkheid en de studeerbaarheid van het onderwijs voor studenten met een functiebeperking een wezenlijk onderdeel vormen van de onderwijskwaliteit. Tevens vormt het voor onderwijsinstellingen een prikkel om zaken op orde te hebben voor studenten met een functiebeperking. Daarmee vervalt de (huidige) vrijblijvendheid. Ook in eerdere debatten met en brieven aan de Tweede Kamer is aanpassing van het accreditatiestelsel op dit aspect toegezegd¹¹.

Een wijziging van de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek in verband met een aanpassing van het accreditatiestelsel is aanhangig. Uitgaande van het voorgestelde accreditatiestelsel adviseert de commissie het volgende:

1. Verankering van het referentiekader via een algemene normstelling in de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) als onderdeel van het accreditatiestelsel. De commissie adviseert de volgende normstelling als aspect van kwaliteit op te nemen in de WHW 'voorzieningen, waaronder aanpassingen, die toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking bevorderen', door:
  - Voor de uitgebreide opleidingsaccreditatie: invoegen in artikel 5a.8, tweede lid, onder e, van artikel 5a8 na 'studiebegeleiding': 'en voorzieningen, waaronder aanpassingen, die de toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking bevorderen.'
  - Voor de instellingstoets: invoegen in het tweede lid van artikel 5a.13b, nieuw onderdeel d: 'en voorzieningen, waaronder aanpassingen, die de toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking bevorderen.'
  - Voor de toets nieuwe opleiding: invoegen in het tweede lid van artikel 5a.10a onder e na 'studiebegeleiding': 'en voorzieningen, waaronder aanpassingen, die de toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking bevorderen.'
2. Als gevolg van deze wettelijke bepaling dient de NVAO bij de opstelling van de accreditatiekaders deze normstelling verder uit te werken. De NVAO kan zich baseren op de deelaspecten van het referentiekader.
3. Het referentiekader is een instrument dat de instellingen in het hoger onderwijs richtinggevende aandachtspunten meegeeft voor het ontwikkelen en implementeren van een deugdelijk instellingsbeleid met betrekking tot kwaliteit, toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking.

¹² Ministerie van OCW, Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 2004, Plan van aanpak 'Terugdringing belemmeringen in het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking', dossiernummer 29410 nummer 31.

4. Vanuit een beleidsperspectief bekeken geeft het accreditatiekader de minister de mogelijkheid de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het hoger onderwijs, via periodieke rapportages, te monitoren. De commissie acht het raadzaam te zijner tijd het door de commissie geadviseerde referentiekader en de praktijk van beleid en uitvoering te evalueren en zonodig bij te stellen, mede in het licht van de vooruitgang in technologisch opzicht. Zo ontstaat een leerproces en wordt het referentiekader geen dogmatisch gegeven maar een 'levende maatstaf'.

2. Aanpassing omschrijving van de doelgroep in de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek conform de Wet Gelijke Behandeling op grond van een handicap of een chronische ziekte

Binnen de vigerende wet- en regelgeving van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen worden verschillende omschrijvingen aangehouden als het gaat om de doelgroep studenten met een functiebeperking. Hoewel er altijd wel discussies gaande zijn omtrent de definities van stoornissen, handicaps en beperkingen, moet het uitgangspunt altijd zijn de kwaliteit en toegankelijkheid van het onderwijs te borgen voor mensen met een handicap of chronische ziekte, ongeacht de precieze aard of oorzaak van de aandoening. Naar het oordeel van de commissie is het niet gewenst een selectie van functiebeperkingen op te nemen in de Wet op het hoger Onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW).

De commissie acht de beschrijving van de doelgroep alsmede ook het terrein van de aanpassingen en voorzieningen in de WHW te beperkt. Daarom adviseert de commissie om de omschrijving van de doelgroep in de WHW in overeenstemming te brengen met de omschrijving in de Wet Gelijke Behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte. Het betreft hier de artikelen in de onderwijs- en examenregeling (WHW art.7.13 lid m), inzake de financiële ondersteuning aan studenten (art.7.51) en inzake de bevoegdheden van de universiteits- en medezeggenschapsraad en raadsleden (art. 9.32).

Deze aanbeveling van de commissie sluit aan bij een eerdere toezegging die vanuit het Ministerie van OCW is gedaan aan de Tweede Kamer in het vergaderjaar 2004-2005¹². De commissie onderschrijft deze toezegging en adviseert hier gevolg aan te geven.

3.3 Koppeling onderwijs en arbeid

1. Arbeidoriëntatie versterken binnen de studie(keuze)begeleiding

Onderwijs, zeker hoger onderwijs, bevordert deelname aan de arbeidsmarkt en draagt bij aan de participatie van jongeren (met een functiebeperking) in de maatschappij. Onderwijs en arbeid zijn aan elkaar verbonden. In de optiek van de commissie is de transitie van studie naar werk een belangrijk aandachtspunt. Dit betekent aandacht voor een studiekeuze die past bij de ambities en mogelijkheden voor studenten met een beperking. Wat is het profiel van de student en waar komt hij/zij het beste tot zijn recht? Het is bewust zoeken naar mogelijkheden, wellicht de betere alternatieven en het niet al te gemakkelijk voorhouden van vermeende onmogelijkheden. Als studenten met een functiebeperking zich een goed en passend beeld kunnen vormen over de arbeidsmogelijkheden in relatie tot de studie en de eigen competenties worden niet alleen de kansen op studiesucces maar ook de kansen op de arbeidsmarkt vergroot.

De commissie is van mening dat juist vanwege het maatschappelijke belang van een goed opgeleide beroepsbevolking en vanwege de ontwikkelingskansen van deze groep nagegaan dient te worden welke bestaande instrumenten van voorzieningen en faciliteiten voor deze studenten kunnen worden ingezet. De commissie adviseert de oriëntatie op toekomstige arbeid op te nemen binnen de studie(keuze)begeleiding, waarbij een realistisch beeld van de eigen competenties en idealen wordt verbonden met een passende beroeps/studiekeuze. De commissie verwacht dat deze maatregel leidt tot een lagere studie-uitval bij studenten met een functiebeperking een betere uitgangspositie bij het vinden van een passende baan.

In de oriëntatie op arbeid is ook de stage een belangrijk instrument. In de praktijk leidt de financiering van de benodigde aanpassingen op de stage-werkplek voor studenten met een functiebeperking nogal eens tot problemen. Ook de benodigde extra begeleiding, aan zowel de student als aan de werkgever, kan vanuit de instelling niet altijd worden verleend en is in principe ook niet wenselijk omdat er bij externe instanties meer expertise aanwezig is over arbeid en het hebben van een handicap. De commissie adviseert dat studenten met een functiebeperking en instellingen tijdens de stageperiode een beroep kunnen doen op wettelijke voorzieningen uit het domein arbeid, zoals de aanpassing van de werkplek of een jobcoach van het UWV, die nodig zijn om goed te functioneren tijdens de stage. Hierbij is een taak weggelegd zowel voor de onderwijsinstellingen, het UWV en de werkgevers om de inspanningen vanuit het UWV naar voren te halen in de keten van onderwijs en arbeid.

Naar het oordeel van de commissie is het van belang bij deze verbreding van het perspectief verder te kijken dan alleen naar het instellingsbudget. Als meer studenten de eindstreep halen en beter gekwalificeerd en sneller op de

¹³ Staatscourant, Regeling onderwijsvoorzieningen voor jongeren met een handicap, 15 januari 2008, nr. JOZ/954546

¹⁴ UWV, Ondersteuning bij (het zoeken naar) werk; hulpmiddelen en vergoedingen als u een ziekte of handicap heeft, 2010

arbeidsmarkt komen, dan levert dat economisch rendement op. Investeren in een betere begeleiding kost in beginsel menskracht en dus geld, maar levert op termijn extra besparingen op. Dit nog los van de betekenis voor individu en samenleving.

2. Koppeling onderwijs en arbeid t.a.v. (persoonsgebonden) hulpmiddelen

De commissie pleit ervoor dat (persoonsgebonden) hulpmiddelen en voorzieningen die studenten met een functiebeperking nodig hebben voor het onderwijs en aansluitend voor arbeid meeneembaar worden c.q. uitwisselbaar worden. Dit betekent dat de huidige scheidingslijn tussen de domeinen onderwijs en arbeid wordt doorbroken ten aanzien van het regelen van (onderwijs)hulpmiddelen en voorzieningen. De verantwoordelijkheid van de instellingen bij het aanbieden van aanpassingen en voorzieningen c.q. hulpmiddelen behoeft volgens de commissie een verdere verduidelijking.

Vanuit de praktijk bezien sluiten regelingen voor hulpmiddelen en voorzieningen slecht op elkaar aan. Een zoektocht is nodig om te komen bij de van toepassing zijnde regeling of verzekering. Vervolgens komt het menigmaal voor dat bepaalde groepen van functiebeperkingen uitgesloten worden van hulpmiddelen als gevolg van een speciale clausule. Ter illustratie enkele voorbeelden die aangeven hoe complex het terrein van de hulpmiddelen voor onderwijs, arbeid en zorg is geregeld en dan vooral vanuit het perspectief van de student:

- > Via de regeling 'onderwijsvoorziening voor jongeren met een handicap'¹³ kunnen studenten met een handicap een beroep doen op hulpmiddelen mits deze uitsluitend gebruikt worden voor de onderwijssituatie. Hulpmiddelen voor studenten met dyslexie worden binnen deze regeling echter uitgesloten.
- > Op grond van de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) kunnen hulpmiddelen verstrekt worden die uitsluitend tijdens de school- of werksituatie worden gebruikt. Echter, als hetzelfde hulpmiddel ook in de leefsituatie (naast de onderwijs- en arbeidssituatie) wordt gebruikt, dan wordt de verstrekking toegekend op grond van de ziektekostenverzekering.
- > Als iemand een ziekte of handicap heeft, kan via het UWV ondersteuning (bijvoorbeeld een jobcoach of een proefplaatsing) aangevraagd worden bij het zoeken naar werk als¹⁴. Deze instrumenten zijn afgebakend tot het domein arbeid en niet inzetbaar binnen het domein onderwijs. Terwijl de deskundigheid en de instrumenten van UWV ook meerwaarde kan bieden binnen het onderwijs. Denk aan de stageperiode voor extra begeleiding of advisering bij de inrichting van de stagewerkplek.

De commissie adviseert om de hulpmiddelen en voorzieningen eenvoudiger ter beschikking te stellen voor studenten met een functiebeperking. Als hulpmiddelen effectief blijken te zijn voor de verbetering van de studeer-

baarheid, is het raadzaam deze breder ter beschikking te stellen en dus de categorale uitsluiting van bepaalde groepen functiebeperkingen op te heffen. Hiermee wordt het studieproces voor een bredere groep studenten met een functiebeperking beter gefaciliteerd wat een positieve doorwerking zal geven naar het studierendement in termen van een lagere studie-uitval of in toename van het aantal studenten met een einddiploma.

Het is dringend nodig om het doolhof aan regelingen, verantwoordelijkheden en instanties voor hulpmiddelen te ontwarren en terug te brengen tot een helder en eenduidig stelsel. Het vereenvoudigen van het stelsel van voorzieningen en hulpmiddelen zal niet gemakkelijk zijn. Wel kunnen de eerste stappen gezet worden gericht op het ontwikkelen van een doorlopende lijn tussen de onderscheiden domeinen, waarin de verschillende ketenpartners elkaar versterken. Hiervoor adviseert de commissie:

1. Verduidelijking van de verantwoordelijkheden van de onderwijsinstellingen t.a.v. het treffen van voorzieningen, door te stellen dat het regelen van aanpassingen bij infrastructurele voorzieningen zoals gebouwen, onderwijsruimtes, studiematerialen en IT-omgeving tot de verantwoordelijkheid van de instellingen behoren. Daarentegen vindt de commissie dat zowel van de onderwijsinstelling als van de student niet verwacht kan worden dat zij voor de persoonsgebonden onderwijshulpmiddelen verantwoordelijk gesteld kunnen worden. Dit impliceert dat bestaande afspraken en/of de hierop van toepassing zijnde regelingen worden aangepast, zodat duidelijk wordt voor welke voorzieningen de instelling verantwoordelijk wordt gesteld en wie voor de persoonsgebonden onderwijshulpmiddelen.
2. Via een integrale benadering wordt nagegaan welke regelingen omtrent voorzieningen en hulpmiddelen vanuit de ministeries VWS, SZW en OCW 'opgerekt' kunnen worden voor de domeinen onderwijs en arbeid. Zodat dat (persoonsgebonden) hulpmiddelen en voorzieningen meeneembaar en uitwisselbaar zijn van de ene levensfase naar de andere, afhankelijk waarin de student zich bevindt. Vanuit een levensloopbestendige denklijn worden (persoonsgebonden) hulpmiddelen daardoor inzetbaar zowel binnen het domein onderwijs als het domein arbeid.
3. De commissie adviseert de OCW-regeling 'onderwijsvoorzieningen voor jongeren met een handicap' te laten gelden voor studenten met een functiebeperking conform de strekking van de Wet Gelijke Behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte. Door deze regeling aan te passen vervalt de uitsluitinggrond van onderwijsvoorzieningen voor specifieke functiebeperkingen. Eveneens adviseert de commissie de lijst met te vergoeden hulpmiddelen in deze regeling te actualiseren. Hierbij kan overwogen worden het limitatieve karakter van de lijst te vervangen door een inhoudelijk criterium namelijk de doeltreffendheid van het hulpmiddel (bijvoorbeeld: de goedkoopst adequate voorziening).

De commissie is ervan overtuigd dat de bovenstaande maatregelen een stap zijn op weg naar het vereenvoudigen van de regelgeving. Het creëren van één loket voor het regelen van (onderwijs)hulpmiddelen en voorzieningen wordt daarmee een lonkend perspectief.

3.4 Van stimulering naar ondersteuning

In de afgelopen jaren zijn de nodige inspanningen gepleegd, zowel op overheids- en instellingniveau, om het studeren aan het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking te verbeteren. Het algehele streven om tot een gelijkwaardiger uitgangspositie te komen voor deze studenten in vergelijking tot de reguliere studenten is nog niet bereikt. De commissie adviseert het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om het stimuleringsbeleid van de afgelopen jaren uit te bouwen naar een ondersteuningsbeleid voor de instellingen langs twee wegen:

1. Uitvoering van het referentiekader opnemen in de meerjarenafspraken

Prikkels zijn nodig om instellingen te ondersteunen en aan te sporen om het studeren met een functiebeperking in te voegen in het dagelijkse beleid en te verspreiden tot in alle haarvaten van de instellingen. Het opgestelde referentiekader biedt instellingen een concreet handvat om de toegankelijkheid en de studeerbaarheid van het hoger onderwijs te borgen in het te ontwikkelen en te implementeren beleid. Door de normstelling ten aanzien van deze kwaliteitsaspecten op te nemen binnen de WHW en het accreditatiestelsel zal het gewenste instellingsbeleid een impuls krijgen en wordt het mogelijk de ontwikkelingen binnen de onderwijsinstellingen niet alleen te stimuleren, maar ook te monitoren, te evalueren en indien nodig bij te stellen. De commissie geeft ter overweging mee om het inbedden van het referentiekader in het beleid van de instellingen in te brengen in de nieuwe ronde van de meerjarenafspraken. Dit geeft de mogelijkheid afspraken te maken tussen overheid en sector. Op die wijze kan stimulering van de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het hoger onderwijs verder bevorderd worden.

2. Landelijk kennis- en expertisecentrum

Het bevorderen van de deskundigheid binnen de instellingen is een belangrijk aandachtspunt om studeren met een functiebeperking succesvoller te maken. De commissie acht het van belang dat instellingen ondersteund worden in kennisontwikkeling en deskundigheid op het terrein van de functiebeperkingen, regelgeving betreffende voorzieningen en hulpmiddelen en de laatste technologische ontwikkelingen. Door een verbetering van de deskundigheid binnen de instellingen wordt de begeleiding aan studenten met een functiebeperking en het realiseren van doeltreffende aanpassingen en voorzieningen naar een hoger niveau getild. Hiervan mogen positieve effecten verwacht worden in termen van een hoger studierendement.

De commissie adviseert de vorming van een landelijk kennis- en expertisecentrum. Het centrum fungeert als aanspreekpunt voor de instellingen bij vragen ten aanzien van functiebeperkingen, regelingen omtrent hulpmiddelen, voorzieningen en mogelijke aanpassingen. Binnen het centrum is kennis aanwezig over de laatste technologische ontwikkelingen. De output van het centrum dient state of the art te zijn. Zo kan het centrum een ondersteunende en intermediaire rol vervullen naar alle instellingen binnen het hoger onderwijs en naar relevante externe partijen. Instellingen moeten hierdoor zodanig ondersteund worden dat zij hun verantwoordelijkheden t.a.v. studenten met een functiebeperking beter kunnen waarmaken. De commissie stelt vast dat de huidige structuur nog niet op deze wijze functioneert en adviseert om in overleg met betrokken instanties (ook buiten het onderwijs) en met (vertegenwoordigers namens) de onderwijsinstellingen te bezien hoe dit efficiënt en kwalitatief hoogwaardig kan worden ingericht.

¹ Inspectie van het onderwijs, Onbelemmerd studeren, 2009

De commissie heeft een driedelige opdracht gekregen van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking. Onderstaand licht de commissie haar advies toe.

Deelvraag 1:

De commissie is gevraagd een eerste maatstaf op te stellen die dient als referentiekader voor de producten, diensten en voorzieningen die instellingen voor hoger onderwijs moeten bieden om studenten met een functiebeperking redelijk en adequaat te kunnen helpen.

De commissie Maatstaf heeft een maatstaf opgesteld (hierna te noemen referentiekader) om de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het onderwijs te bevorderen voor studenten met een functiebeperking. De commissie heeft dankbaar gebruik gemaakt van het referentiekader dat door de Inspectie van het Onderwijs is ontwikkeld¹. Het ontwikkelde referentiekader dient als een handreiking aan de instellingen om het beleid met betrekking tot het studeren met een functiebeperking verder te ontwikkelen en te versterken. De zeven deelaspecten van het referentiekader komen tegemoet aan de knelpunten die deze studenten heden ten dage ondervinden bij het studeren aan het hoger onderwijs. Knelpunten die zodanig belemmerend zijn voor deze groep studenten dat het studie-uitvalpercentage hoger is, het aantal behaalde studiepunten lager is en er meer studievertraging wordt opgelopen in vergelijking met de studenten zonder beperking.

Het referentiekader omvat de volgende deelaspecten:

- 1. Voorlichting en informatie:** Het verstrekken van informatie over het studeren met een functiebeperking is een vast onderdeel van de voorlichting. Informatie over beleid, begeleiding en voorzieningen voor studenten met een functiebeperking is duidelijk en toegankelijk voor alle betrokkenen. Het registreren van de functiebeperking is mogelijk.
- 2. Fysieke infrastructuur:** De infrastructuur zoals gebouwen, onderwijsruimtes en faciliteiten zijn goed toegankelijk voor alle gebruikersgroepen. Studiematerialen zijn toegankelijk voor alle studenten en worden tijdig beschikbaar gesteld, waarbij rekening wordt gehouden met de leverings-

- termijnen van materialen voor studenten met een functiebeperking.
3. **Begeleiding:** De instelling is actief in het aanbieden van studiekeuzegesprekken, m.n. voor studenten met een functiebeperking. Op verzoek krijgt de student die dat nodig heeft deskundige (studieloopbaan)begeleiding, uitgaande van zijn/haar talenten en gericht op het wegnemen van obstakels die een student ten gevolge van een beperking ondervindt. Afspraken worden vastgelegd en adequaat uitgevoerd.
  4. **Deskundigheid:** De instelling bevordert de deskundigheid over functiebeperkingen, voorzieningen en hulpmiddelen op het opleidings- en instellingsniveau.
  5. **Leerroutes:** Het onderwijsaanbod (voor studenten met een functiebeperking) voorziet in flexibele leerroutes voor het doorlopen van het curriculum en de stages gericht op het behalen van de eindkwalificaties c.q. de vastgestelde competenties. Afspraken over de alternatieve leerroute worden vastgelegd en adequaat uitgevoerd.
  6. **Toetsing en examinering:** De instelling biedt concrete mogelijkheden en voorzieningen voor aangepaste toetsing en examinering. Procedures zijn transparant, afspraken worden vastgelegd en adequaat uitgevoerd.
  7. **Waarborgen voor kwaliteit en continuïteit:** Het referentiekader wordt door de instelling gebruikt om het beleid ten aanzien van studeren met een functiebeperking te verbeteren. De instelling waarborgt de kwaliteit en de continuïteit van dit beleid. Vanaf het instellingsniveau tot en met het niveau van de opleiding / afstudeerrichting is het beleid geformuleerd en systematisch uitgewerkt.

Algemene invoering van het referentiekader draagt bij aan de kwaliteit en studeerbaarheid van het onderwijs en daarmee aan het studiesucces van alle studenten en in het bijzonder de studenten met een functiebeperking. Het referentiekader bevat elementen die zowel de instroom van studenten en een passende studiekeuze bevorderen als ook de doorstroom naar een eindexamen met perspectief op de arbeidsmarkt. Hiermee ondersteunt het referentiekader beleid gericht op studenten die gaan studeren en zij die al aan het studeren zijn.

Deelvraag 2:

De commissie is gevraagd een oordeel af te geven over de mate waarin aan de onder vraag 1 genoemde maatstaf (c.q. referentiekader) wordt voldaan in het Nederlandse hoger onderwijs op grond van de beschikbare informatie.

De commissie is gevraagd zich bij haar oordeel te baseren op de uitkomsten van beschikbaar onderzoek waarbij we overigens opmerken dat deze onderzoeken² niet specifiek zijn ingericht op de aspecten uit het referentiekader maar een globaal beeld afgeven van de huidige situatie. Op basis van het beschikbare materiaal beoordeelt de commissie de huidige situatie

in het hoger onderwijs ten aanzien van de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het onderwijs voor studenten met een functiebeperking in vergelijking met studenten zonder een functiebeperking nog als onvoldoende. Een aantal instellingen hebben weliswaar de nodige inspanningen gepleegd om tot beleid te komen en dit te implementeren maar veel staat ook nog in de kinderschoenen. Wij baseren ons bij die conclusie niet alleen op de bevindingen van de Inspectie van het Onderwijs in het rapport “Onbelemmerd Studeren” maar ook op de gesprekken die de commissie heeft gevoerd. Naar het oordeel van de commissie is meer succes mogelijk dan nu wordt gerealiseerd, niet alleen voor de studenten met een functiebeperking zelf maar ook in het belang van de instelling en maatschappij. Het is de stellige overtuiging van de commissie dat door invoering van de door de commissie bepleite maatregelen een hoger studierendement behaald kan worden, zoals een lagere studie-uitval of een toename van aantallen studenten met een eindexamen, met als eindresultaat een hoger maatschappelijk rendement. De commissie vindt het overigens van belang dat in de komende jaren systematischer onderzoek plaatsvindt naar de doeltreffendheid van beleid en de vraag of de positie van studenten met een functiebeperking daadwerkelijk verbetert.

Deelvraag 3:

De commissie is gevraagd advies te geven over het te kiezen of aan te passen beleidsinstrumentarium rekening houdend met de bestuursrol en binnen het huidige financieel kader.

1. De commissie concludeert het ontbreken van bestuurlijke prikkels binnen het hoger onderwijs die actief aanzetten beleid te ontwikkelen gericht op het studeren met een functiebeperking. Om dit te ondervangen adviseert zij het volgende:
  - a. In de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) een algemene kwaliteitsbepaling op te nemen gericht op de borging van de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking, waarbij deze algemene bepaling nader uitgewerkt wordt door de NVAO in het door deze vast te stellen accreditatiekader. De normstelling luidt: “*voorzieningen, waaronder aanpassingen, die toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking bevorderen*”, en deze dient te worden uitgewerkt binnen de instellingstoets (art. 5a.13b), de beperkte regime accreditatie (art. 5a.13f) en de uitgebreide regime accreditatie (art. 5a.8).
  - b. Het geadviseerde referentiekader is een uitwerking van bovengenoemde normstelling en dient ter ondersteuning aan de ontwikkeling van instellingsbeleid inzake het studeren met een functiebeperking. Het ontwikkelde referentiekader kan als een ondersteunend instrument aangeboden worden aan de hoger onderwijsinstellingen.

2. De commissie acht de beschrijving van de doelgroep alsmede ook het terrein van de aanpassingen en voorzieningen in de WHW te beperkt. Daarom adviseert de commissie de omschrijving van de doelgroep in de WHW in overeenstemming te brengen met de omschrijving in de Wet Gelijke Behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte.
3. Onderwijs en arbeid zijn aan elkaar verbonden, en in de optiek van de commissie is de transitie van studie naar werk een belangrijk aandachtspunt. Dit betekent aandacht voor een studiekeuze die past bij de ambities en mogelijkheden voor studenten met een beperking. De commissie is van mening dat juist vanwege het maatschappelijke belang van een goed opgeleide beroepsbevolking en vanwege de ontwikkelingskansen van deze groep nagegaan dient te worden welke bestaande instrumenten van voorzieningen en faciliteiten voor deze studenten kunnen worden ingezet. Zij adviseert het volgende:
  - a. De oriëntatie op toekomstige arbeid op te nemen binnen de studie(keuze)begeleiding, waarbij een realistisch beeld van de eigen competenties en idealen wordt verbonden met een passende beroeps/studiekeuze.
  - b. Dit impliceert dat de bestaande regels voor hulpmiddelen en voorzieningen voor arbeid en onderwijs op elkaar worden afgestemd, middels een integrale aanpak vanuit de ministeries van OCW, SZW en VWS, zodat hulpmiddelen en voorzieningen uitwisselbaar worden tussen de domeinen onderwijs en arbeid teneinde de arbeidsparticipatie van jongeren met een functiebeperking te verhogen.
  - c. De commissie adviseert de OCW-regeling 'onderwijsvoorzieningen voor jongeren met een handicap'³ te laten gelden voor de doelgroep conform de strekking van de Wet Gelijke Behandeling op grond van een handicap of chronische ziekte. Door deze regeling aan te passen vervalt de uitsluitinggrond van onderwijsvoorzieningen voor specifieke functiebeperkingen. Eveneens adviseert de commissie de lijst met te vergoeden hulpmiddelen in deze regeling te actualiseren.
4. De commissie adviseert het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het stimuleringsbeleid van de afgelopen jaren uit te bouwen naar een ondersteuningsbeleid voor de instellingen langs twee wegen:
  - a. De commissie geeft ter overweging mee om het inbedden van het referentiekader in het beleid van de instellingen in te brengen in de nieuwe ronde van de meerjarenafspraken.
  - b. De commissie adviseert de instellingen te ondersteunen bij beleid en uitvoering wat betreft studeren met een functiebeperking en zij adviseert dat er op landelijk niveau een kennis en expertisecentrum is. Dit leidt ertoe dat instellingen hun verantwoordelijkheid naar studenten met een functiebeperking beter kunnen waarmaken.

De commissie vindt bovenstaande voorstellen goed passen binnen de algemene kaders voor de borging van kwaliteit in het hoger onderwijs en binnen het beleidsinstrumentarium van het ministerie uitgaande van de besturingsrol en de financiële kaders.

Tenslotte

Met haar adviezen beoogt de commissie vooral de toegankelijkheid (in brede zin) van het onderwijs te verbeteren in het bijzonder door het bevorderen van de studeerbaarheid van het onderwijs voor studenten met een functiebeperking. Algemene ontwikkelingen die erop gericht zijn om het onderwijs meer vraaggestuurd in te richten en studenten meer keuzes en flexibiliteit te bieden bij het inrichten van hun studieprogramma, zoals diversiteit in leerroutes en betere studiebegeleiding, zijn in de ogen van de commissie van groot belang om belemmeringen weg te nemen die studenten met een functiebeperking ondervinden vanuit het onderwijs. De commissie verwacht dat de voorgestelde maatregelen leiden tot een lagere studie-uitval bij studenten met een functiebeperking en zij een betere uitgangspositie krijgen bij het vinden van een passende baan. Uitkomsten die zowel op het niveau van het individu, als voor de instellingen en de maatschappij wenselijk zijn.

Instellingsbesluit Commissie Maatstaf

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Besluit:

Artikel 1. Begripsbepalingen

In dit besluit wordt verstaan onder:

- a. wet: Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek,
- b. WGBHcz: Wet gelijke behandeling gehandicapten en chronisch zieken,
- c. minister: Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
- d. commissie: commissie als bedoeld in artikel 2,
- e. ZonMw: Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorg-innovatie
- f. Jopla: Jongerenplatform voor jongeren met een lichamelijke handicap en chronische ziekte

Artikel 2. Instelling

Er is een Commissie Maatstaf.

Artikel 3. Taak

De commissie heeft tot taak een advies uit te brengen aan de minister.

Daarvan maken deel uit:

- a. een eerste maatstaf die dient als referentiekader voor de producten, diensten en voorzieningen die instellingen voor hoger onderwijs moeten bieden om studenten met een functiebeperking redelijk en adequaat te kunnen helpen;
- b. een oordeel over de mate waarin aan de onder a genoemde maatstaf wordt voldaan in het Nederlandse hoger onderwijs op grond van de beschikbare informatie;
- c. een advies over het te kiezen of aan te passen beleidsinstrumentarium, binnen het huidig financieel begrotingskader en binnen de besturingsrol.

Artikel 4. Instellingsduur

De commissie wordt ingesteld met ingang van 29 september 2009 en wordt opgeheven per 31 maart 2010.

Artikel 5. Leden

1. Tot leden van de commissie worden benoemd:
  - a. mevrouw A.M. Vliegenthart, tevens voorzitter,
  - b. de heer prof. dr. T. Sminia,
  - c. mevrouw prof. dr. P.L. Meurs,
  - d. de heer prof. dr. F. Leijnse.

2. De benoeming geschiedt voor de duur van de commissie.
3. Bij tussentijds vertrek van een lid kan de minister een ander lid benoemen.
4. Een vertegenwoordiger van de Stichting Handicap en Studie, een vertegenwoordiger van Jopla en een vertegenwoordiger van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wonen als waarnemer de vergaderingen bij. Zij hebben daarbij een adviserende rol.
5. De commissie wordt bijgestaan door een secretariaat, verzorgd door ZonMw.

Artikel 6. Werkwijze

De commissie stelt haar eigen werkwijze vast.

Artikel 7. Inhoudelijke en administratieve ondersteuning

ZonMw voorziet in het inhoudelijk secretariaat van de commissie en treft voorzieningen op het gebied van inhoudelijke en redactionele ondersteuning van de commissie, logistiek en personeel. Het secretariaat en het personeel worden ondergebracht bij ZonMw.

Artikel 8. Eindrapport

De commissie brengt vóór 31 maart 2010 haar eindrapport uit aan de minister.

Artikel 9. Vergoeding

1. De voorzitter en de andere leden van de commissie ontvangen een vaste vergoeding per maand.
2. De toepasselijke salarisschaal voor de voorzitter is 18 van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984. De arbeidsduurfactor voor de voorzitter is 5,7/36.
3. De toepasselijke salarisschaal voor de andere leden is 18 van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984. De arbeidsduurfactor voor de andere leden is 2,16/36.
4. De voorzitter en de andere leden van de commissie ontvangen een vergoeding van reis- en verblijfkosten op de voet van het Reisbesluit binnenland en het Reisbesluit buitenland.
5. Deze vergoeding wordt door het inhoudelijk secretariaat voorbereid en door het ministerie van OCW afgehandeld.

Artikel 10. Kosten van de commissie

1. De kosten van de commissie komen, voor zover goedgekeurd, voor rekening van de minister. Onder kosten worden in ieder geval verstaan:
  - a. de kosten voor vergaderingen en voor inhoudelijk secretariële ondersteuning,
  - b. de kosten voor vergoedingen aan de leden,
  - c. de kosten voor verspreiding van het advies na oplevering door de commissie.

2. Namens de commissie biedt ZonMw uiterlijk 12 oktober een begroting aan de minister aan.

Artikel 11. Informatieplicht

De commissie verstrekt aan de minister desgevraagd de door hem gewenste inlichtingen.

Artikel 12. Verantwoording

De commissie biedt de minister uiterlijk 31 juli 2010 een verslag van haar activiteiten aan.

Artikel 13. Openbaarmaking

Rapporten, notities, verslagen en andere producten die door of namens de commissie worden vervaardigd, worden niet door de commissie openbaar gemaakt, maar uitsluitend aan de minister uitgebracht.

Artikel 14. Intellectuele eigendom

De leden van de commissie werken mee aan het tot stand komen van een overeenkomst indien dit naar het oordeel van de minister noodzakelijk is om te komen tot het kosteloos overdragen aan de minister van rechten met betrekking tot intellectuele eigendom.

Artikel 15. Archiefbescheiden

De commissie draagt zo spoedig mogelijk na beëindiging van haar werkzaamheden of, zo de omstandigheden daartoe aanleiding geven, zoveel eerder, de bescheiden betreffende die werkzaamheden over aan het archief van de directie Concernondersteuning van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Artikel 16. Inwerkingtreding

1. Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de dagtekening van de Staatscourant waarin het wordt geplaatst en werkt daarbij terug tot en met 29 september 2009.
2. Dit besluit vervalt met ingang van 31 december 2010.

Artikel 17. Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Instellingsbesluit Commissie Maatstaf.

Dit besluit zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

R.H.A. Plasterk

Geraadpleegde personen

- ¹ Afgevaardigde namens het Landelijk Beraad Studentendecanen (LBS) van alle Nederlandse universiteiten.
- ² Afgevaardigde namens de Landelijke Organisatie van Studentendecanen (LOS) in het HBO.

Studenten

- > Mevrouw Annemiek Bosman, Hogeschool INHolland
- > Mevrouw Annemarie Bruinsma, NHTV Internationale Hogeschool Breda
- > De heer Jeroen Diederix, NHTV Internationale Hogeschool Breda
- > De heer Han Dirks, Universiteit Leiden
- > De heer Johan Klasens, Stenden Hogeschool Leeuwarden
- > Mevrouw Marion Nijhof, Universiteit Utrecht
- > De heer Arnout van Ree, Universiteit Leiden
- > Mevrouw Mariëlle Sibma, Vrije Universiteit Amsterdam
- > De heer Floris Sibma, Vrije Universiteit Amsterdam
- > Mevrouw Evelien de Wolf, Universiteit van Amsterdam
- > Mevrouw Melanie de Zeeuw, Hogeschool Den Haag

Decanen en studiebegeleiders

- > Mevrouw Anita Dingelstad, Vrije Universiteit¹
- > De heer Wim Heuvelmans, Studentenzaken, Universiteit van Tilburg
- > De heer Ruud Mes, Gereformeerde Hogeschool Zwolle
- > Mevrouw Annelies Moers, Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN)
- > Mevrouw Hermien Moning, Saxion Hogeschool²
- > Mevrouw Els Vegter, Hogeschool Windesheim
- > Mevrouw Janna Verdonk, Hogeschool Rotterdam
- > Mevrouw Nanda Vos, Hogeschool Windesheim

Stakeholders

- > De heer Paul van Capelleveen, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- > De heer Karl Dittrich, NVAO
- > De heer Emiel de Groot, HBO-Raad
- > De heer Lex Janssen, handicap + studie
- > Mevrouw Suzan Klaver, Inspectie van het Onderwijs
- > De heer Ignal Lavance, Open Universiteit
- > Mevrouw Kim Linklaen, Inspectie van het Onderwijs
- > Mevrouw Irma van der Tillaart, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- > Mevrouw Linda van Nieuwenhuijsen, Handicap + Studie

- > De heer Sijbolt Noorda, VSNU
- > De heer Rick Steur, Inspectie van het Onderwijs
- > De heer Doekle Terpstra, HBO-raad
- > De heer Hans van de Velde, Stichting Woordtblind
- > Mevrouw Audrey Zimmerman, HBO-raad
- > De heer Frans de Zwaan, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Toezeggingen ministerie OCW inzake studeren met een functiebeperking

Ministerie van OCW, Plan van Aanpak *‘Terugdringing belemmeringen in het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking’*, Tweede Kamer 2005, 29410, nummer 31

1. ‘In het licht van de verplichtingen die voortvloeien uit de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronisch ziekte acht ik de omschrijving in de WHW zowel wat betreft de doelgroep als het terrein van aanpassingen te beperkt en dus minder adequaat. Er zal voor worden zorg gedragen dat in de voorgenomen nieuwe Wet op het hoger onderwijs en onderzoek binnen het kader van de uitgangspunten waarbij onder meer deregulering en versterking van de rechtspositie van de student belangrijk zijn, de positie van de student met een functiebeperking in overeenstemming met de strekking van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronisch ziekte wordt gewaarborgd.’
2. ‘Met de NVAO zal worden overlegd of de kwaliteit van het instellingsbeleid met betrekking tot het aanbieden van onderwijs aan studenten met een functiebeperking voldoende aan de orde komt dan wel of het mogelijk is om dit als onderwerp van beoordeling in het accreditatiekader meer expliciet op te nemen. (pagina 8-9)’

Ministerie van OCW, *Het Hoogste Goed. Strategische agenda voor het hoger onderwijs-, onderzoek-en wetenschapsbeleid.*, 2007-2008, 31 288 nr. 13.

‘In het Plan van Aanpak is aangekondigd dat ik met de NVAO overleg zal voeren over de explicitering in het accreditatiekader van de kwaliteit van het instellingsbeleid met betrekking tot de aanbidding van het onderwijs aan studenten met functiebeperking, en dat ik de instellingen zal vragen in de jaarverslagen aan dit onderwerp aandacht te schenken. Voor wat betreft de inrichting van de accreditatie zijn in de onlangs verschenen nota “Het Hoogste Goed” nieuwe uitgangspunten geformuleerd. Bij de uitwerking daarvan zal de borging van de kwaliteit van het instellingsbeleid met betrekking tot “studeren met functiebeperking” een plaats krijgen.’

Bijgewerkt overzicht openstaande toezeggingen van de commissie OCW, Strategische agenda ho notaoverleg, 2008, 31700, VIII, 151

‘De minister OCW zal de Kamer informeren over zijn overleg inzake het meenemen van het onderwerp “studie en handicap” in de instellingsaudits. Het onderwerp “Studeren met een functiebeperking” wordt betrokken bij het wetsvoorstel Accreditatie, dat voor de zomer 2009 aan de Kamer wordt aangeboden.’

Ministerie van OCW, Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met aanpassing van het accreditatiestelsel, Tweede Kamer, 2009-2010, 32 210 nr. 2

Wetsvoorstel Accreditatie

‘Tenslotte meld ik u dat ik de volgende toezeggingen, die ik heb gedaan tijdens het notaoverleg over de voortgangsrapportage van de strategische agenda, meeneem in het wetsvoorstel Accreditatie, dat voorjaar 2009 aan uw Kamer wordt aangeboden:

- Aandacht voor gehandicapte studenten moet deel gaan uitmaken van het nieuwe accreditatiekader. Dit zou nu al moeten worden meegenomen in de pilots.
- De pilots nieuw stelsel accreditatie worden eind dit jaar geëvalueerd.
- Toezending van het ministeriële besluit betreffende de criteria voor de instellingsaudit en opleidingsaccreditatie (na indiening van het wetsvoorstel).’

Ministerie van OCW, Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met aanpassing van het accreditatiestelsel, Tweede Kamer, 2009-2010, 32 210 nr. 6.

‘Vanwege het belang dat ik hecht aan de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor gehandicapten en chronisch zieken heb ik vorig jaar de commissie Maatstaf ingesteld die mij onder andere zal adviseren over het verbeteren van de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking. Daarnaast heeft de inspectie onderzoek verricht naar de voorzieningen en mogelijkheden die instellingen voor hoger onderwijs bieden aan studenten met een functiebeperking. Dat onderzoek zal binnenkort aan uw Kamer worden aangeboden. Gelet op het onderzoek van de inspectie en tussentijdse signalen die mij van de commissie Maatstaf bereiken, ben ik van mening dat eenduidig in de wet moet worden vastgelegd dat de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking onderdeel uitmaakt van het accreditatiestelsel. In de nota van wijziging die ik u separaat aan deze nota zal doen toekomen, zal ik dit voorstellen.’

Geraadpleegde literatuur

- > Broek A. Van den, Studentenmonitor 2007, beleidsgerichte studies Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek, ResearchNed i.o.v. Ministerie van OCW, Nijmegen, juni 2009
- > Commissie Gelijke Behandeling, *De toegankelijkheid van het beroepsonderwijs voor gehandicapten en chronisch zieken*, november 2007
- > Dekker, A., *Meer weten? Klik hier; een onderzoek naar de toegankelijkheid van internetsites en studie-informatiesystemen in het hoger onderwijs*, Stichting Bartimiméus Accessibility, Zeist, 2006 en 2009
- > handicap + studie, *Rapportages Plan van aanpak*, Utrecht, 2009
- > handicap + studie; *Soepel studeren met een handicap. 60 good practices op hogescholen en universiteiten*, Utrecht, 2009
- > handicap + studie, *Positionpaper WGBH/CZ*, Utrecht, oktober 2009
- > HBO-raad, *Kwaliteit als opdracht*, HBO-raad, Den Haag, augustus 2009
- > Inspectie van het Onderwijs, *Onbelemmerd studeren. Beleid en voorzieningen voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs*, Utrecht, november 2009
- > Inspectie van het Onderwijs, *Studeren met een functiebeperking. Een onderzoek naar de positie van studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs*, Utrecht, 2004
- > Lötters, P. Veldhuis, V., Reijenga, F. *Communiceren over competenties. Stage-ervaringen van studenten in het hoger onderwijs met een functiebeperking*, Bureau Astri i.s.m. Handicap + Studie, Leiden, 2008
- > Ministerie van OCW, *Het Hoogste Goed. Strategische agenda voor het hoger onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid.*, 2007-2008, 31 288 nr. 13
- > Ministerie van OCW, *Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan. Plan van aanpak 'Terugdringing belemmeringen in het hoger onderwijs voor studenten met een functiebeperking'*, Tweede Kamer, 2004-2005, 29 410, nr. 31
- > Ministerie van OCW, *Kennis in kaart. Hoger onderwijs en onderzoek*, Den Haag, november 2008
- > Ministerie van OCW, *Passend Onderwijs*, Tweede Kamer, 2008-2009, 31 497, nr.12
- > Ministerie van OCW, *Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met aanpassing van het accreditatiestelsel*, Tweede Kamer, 2009-2010, 32 210 nr. 2 en nr. 6
- > Ministerie van SZW, *OCW- en SZW-activiteiten/regelingen op het gebied van onderwijs en arbeid voor jongeren met een handicap*, Den Haag, 2007

- > Motie Biskop c.s, Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 31 700 VIII, nr. 89
- > Motie van der Vlies, Tweede Kamer, 2003-2004, 29 410 nr. 13
- > Pakketadvies 2009, *deelrapport Hulpmiddelenzorg 2009*, College van Zorgverzekeringen, 2009
- > Plemper, E. *Studeren met een handicap in 2005. Belemmeringen van studenten met een lichamelijke beperking, psychische klacht of dyslexie in het hoger onderwijs*. Verweij Jonker Instituut, Utrecht, 2005
- > Saxion Hogescholen, *Kijk zo kan 't wel! Alternatieve leerroutes in het hoger onderwijs, 2007*
- > Severiens, S, Rezai, S., Wolff, R. *Studeren met een functiebeperking. Resultaten van een onderzoek onder eerstejaarsstudenten*, Risbo/SEOR in opdracht van het Ministerie van OCW, 2009. (Tweede Kamer 2009, 29 355 nr. 42)
- > Staatscourant, *Instellingsbesluit commissie Maatstaf*, 8 oktober 2009, nr. HO&S/BL/2009/156213
- > Staatscourant, *Regeling onderwijsvoorzieningen voor jongeren met een handicap*, 15 januari 2008, nr. JOZ/954546
- > Timmermans, T., Steenkamp, F. *Gebruikerstoets "Studeren met een handicap 2008"*, Stichting HOP, Leiden, 2009
- > Wartenberg, F., *Studieuitval in het hoger onderwijs; achtergrond en oorzaken*, ResearchNed bv in opdracht van het Ministerie van OCW, Nijmegen, september 2008

COLOFON

Dit is een uitgave van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

De inhoudelijke bijdrage is tot stand gekomen in samenwerking met ZonMw.

Publicatienummer

> **08BK2010B003**

ISBN

> **9789059105386**

Prijs

> **12,00 euro**

Ontwerp

> **Ontwerpwerk, Den Haag**

Den Haag, maart 2010

